

Nahý v trní

II.

Co máme dělati nyní, my lidé s t. zv. levými názory? Zdá se, že budeme musít přečkat nějakou dobu, v níž posměch nebude to nejhorší, co se nám bude dít. Jde o to, abychom ji přečkali důstojně a abychom neupadali do pedanterie a nerozešli se s lidovým cítěním. Na výboje, to si řekněme upřímně, není pomyšlení. Nemůžeme zatím docílit nic podstatného ani v odzbrojení, ani v snížení celních hranic, ani v socialisaci, ani v převádění hospodářství k plánovitosti. Vítr fouká proti nám. Celý náš úkol omezí se v nejbližší době na to, zachránit dosavadní posice se ztrátami co nejmenšími. Ztráty budou a ústup také bude, ale podaří-li se udržet aspoň demokratický systém, nebude moci budoucnost o nás říci, že jsme v této mizerné a nepříznivé době nevykonali zhola nic. Těm radikálům na levici, kteří v udržení demokratického systému nevidí nic pozoruhodného ani prospěšného a kteří demokraty denuncují jako reakcionáře, není pomoci. Budou zbytečně překážet v tomto boji. Nevědí, co činí. Musíme snést, že budou na nás pokřikovat.

Obě socialistické strany musily se již rozhodovat, jakou taktikou se mají nyní řídit. Nebylo to rozhodování lehké. Rozhodly se pro další účast ve vládě, přesto, že jsou si vědomy, že budou na nich vymáhány ústupky. Ministr Bechyně formuloval problém, před nějž socialisté byli postaveni, s přehlednou jasností takto: z příčin světových, které my jsme nezavinili (vítězství reakce v Německu, mezinárodní napětí, obecné nouze státních financí) ocitá se socialismus v defenzivě; otázkou pro nás není, máme-li útočit; zatím nemůžeme; otázkou jest, máme-li dobu defenzivní prodělávat jako strana opoziční, vyloučená ze všeho vlivu, nebo jako strana vládní, která přece neztratí vliv na státní administrativu. Jsme pevně přesvědčeni, že se socialisté rozhodli dobře, rozhodli-li se zůstat ve vládě. Není to libivé, každý radikál snadno bude moci sepsati seznam prohřešků, jichž se při tom vládní socialisté dopustí proti radikalismu. Socialisté budou musít tuto kritiku přijímat jako jednu z nepřijemností složitého života, ale, mají-li na paměti cíl hlavní, udržení demokracie, nesmějí se takovou kritikou dát strhnout s cesty. Jsou v tak špatné situaci, že ať dělají co dělají, může to býti vyloženo jako chyba. Ale chyba, které by se dopustili tím, že by odchodem z vlády otevřeli cesty všeliké reakci, byla by daleko větší než všechny ty chyby, jichž se dopustí, jestliže se budou bránit jako strana vládní. Je otázka, zda by poměry v Německu byly mohly dospět k onomu bodu hanebnosti, na nějž klesly, kdyby se tam nebyla sociální demokracie dala vytlačit z vlády. Vezměme si příklad ze sousedství: v Rakousku sociální demokracie není ve vládě; ale oč by jí bylo lépe, kdyby v ní byla a kdyby v ní musila dělat i kompromisy! Příklad rakouské sociální demokracie věru nemůže přesvědčit o výhodnosti

opozičního postavení pro socialisty. Je na milosti a nemilosti Dollfussově, co s ní učiní. Jedna z příčin, proč se demokracie u nás udržela, když skoro v celém sousedství již padla, je v realistické ochotě našich socialistů spoluvládnout. Měla-li tato ochota zatím ten znamenitý výsledek, že demokracie u nás byla zachována, nesmíme se jí posmívat, ačkoliv by to bylo lehké a ačkoliv leccos k tomu svádí.

Musíme si postavit tuto základní otázku: kdy jest postavení levice, kdy jsou naděje levých myšlenek větší, za demokracie nebo za té nebo oné formy diktatury pravice? Rozhodneme-li se, že za demokracie, musíme se podle toho přísně zaříditi. Je-li cenou za to posměch radikálů, jest nám tuto cenu bez váhání zaplatiti. Radikalismus levice dohnal by věci k otevřenému konfliktu ve chvíli, kdy posice levice zřejmě je slabší. Toho je třeba se vystríhat a doufat, že budoucnost bude tak spravedlivá, aby ocenila toto šedivé, nenápadné, neokázalé, ale velmi prospěšné počínání. Odpovědní politikové musí se smířiti s tím, že nemohou se ve všech chvílích své kariéry líbit básníkům a radikálům.

Nic by nás to nestálo, kdybychom v této chvíli si vyhledali buben radikalismu a bili na něj. Ale nebylo by to svědomité. Byla by to zajímavá cesta, ale do zkázy. Situaci nahého v trní nemůžeme se tedy vyhnout. Na vybranou však máme, máme-li být trny poškrábání nebo probodání.

Nezbývá nám tedy nic jiného než trpělivost? Obávám se, že pro nejbližší dobu nikoliv. Vše záleží na tom, jak dlouho bude trvati tato „nejbližší doba“. Pokud se odzbrojení a smíření národů týká, patrně dosti dlouho. Nemáme naděje, že by svět brzy přijal naše zásady odzbrojení; také zatím sami musíme ustát od jejich doporučení. Hlásat je v sousedství hitlerovského Německa znamenalo by vydávat se nebezpečí, že budeme považováni za slepce a že se vůbec přestane počítat s našimi radami. Takové situaci se levice vystavit nesmí. Musí být vždy patrné, že její ideologie jest praktická. Nesmí se stát hnutím snů. V tomto oboru tedy asi, pokud naše předvídatost sahá, dlouho bude trvat, než zase budeme moci mluvit po své chuti. Ale není zbylí. Nebyli jsme to my, kdo zasadili tuto ránu evropským ideálům. Byla-li však již rána zasazena, musíme to vzít v počet a starati se, aby to nebyla rána smrtelná. Nelze-li vynutit nyní mír jinak než okázalou pohotovostí k obraně, jsme i my povinni nastoupit tuto cestu.

Poněkud jiná je naše posice ve věcech hospodářských. Ať se dnes pravice v té věci oddává jakýmkoliv ilusím, zde není naše postavení tak špatné. Pravda, také zde jsme zatím skoro umlčeni, ale zde nebude naše mlčení trvat tak dlouho. Neboť jaký je to vítěz, jenž nad námi nyní zdánlivě triumfuje? Není to rozbustní a zdravý vítěz, nýbrž sám v sobě chorý. Zvítězil a Evropa z toho nic nemá. V hospodářské krizi nijak nebylo ulehčeno — nemůže také býti, neboť vznikla právě z metod tohoto vítěze.

Věřím, že na hospodářském poli bude levice dosti brzo rehabilitována. Snad její ideje bude provádět

pravice, ale na tom konec konců nezáleží, neboť hlavní je, co se děje, nikoliv, kdo to dělá. Světovému hospodářství nelze pomoci bez odhodlání k organizovanosti, a to je hlavní idea levice.

Jakého to vítěze vidíme před sebou? Co rozřešil? V čem pomohl? Zvítězil politicky, ale to je vše. Výsledky jeho působení rovnají se nule. Evropa dále je v nebezpečném chaosu a bídě. Takový vítěz nemůže imponovat. Právě pozorující jeho neúčinnou činnost, věříme, že chvíle levých ideálů zase přijde.

Můžeme býti potříni politicky a hrubou mocí, ale, o tom nepochybuji, i v takovém případě ten, kdo nás porazí, se nakazí našimi ideami. Budeme, my levice, snad jako Řecko, které podlehl bojovnějšímu Římu, ale podmanilo si jej svou kulturou.

Napsal jsme zde posledně, že nikdy jsem se necítil tak věrným příslušníkem levice jako nyní, když je pro to tak málo konjunktury. Ano. Neboť co vykonala pravice se vši svou konjunkturou? Kde se můžeme přesvědčit, jak pomohla světu? Můžeme pohrdat tímto hmotným vítězstvím, dokud neprokáže, že umí řešit také ty problémy, nad nimiž se nyní všem točí hlava. Věřím, že pravice nic takového neprokázala z toho prostého důvodu, že to prokázati nemůže. Levé ideje nejsou vzaty ze vzduchu. Jediné ony odpovídají současnému stavu hospodářství a výroby. Pravice má stále na mysli návrat k poměrům z roku 1914. Jak neblaze přehlíží překotný vývoj od té doby! Nikdy nebude takového návratu! Svět se posunul na zcela jiné místo. I když lidé zatím s námi nesouhlasí, objektivní podmínky, na konec silnější než lidská vůle, pracují pro nás.

Naše situace je nepříjemná, to je pravda. Ale neradíme k sklíčenosti. Zítra je také den. Zatím pečujme, abychom politické podmínky onoho zítřejšího dne nezhoršili svou neprozíravostí. Zvolme tu taktiku, která uchová, co se uchovati dá. *F. Peroutka.*

poznámky

Spravedlnost také pro staré!

Mladí žádají svá práva a jest to přirozené. Hospodářské poměry jejich jsou velmi zlé. Mnoho mladé inteligence jest bez práce, a jest mnoho mladých dělníků, kteří — kromě dobu učení — nepoznali, co jest to zaměstnání. Je pochopitelné, že mládež hledá cesty a cestičky. Tak žádá, aby starší a starší ustupovali mladým. Také se žádá — a zčásti již provádí — pensionování starších, přesluhujících úředníků. Bylo by dobře i na tuto věc se dívat s rozvahou; nikdo nebude ničeho namítati proti tomu, půjde-li do pense někdo, kdo do pense má jíti, kdo lehce může býti nahrazen; ale jsou případy — a je nutno je mít na mysli, i kdyby nebyly početné — že se nikomu neprospěje, pošle-li se starší úředník do pense, úředník, který má řadu zkušeností, který jest ještě v plné síle. Veliká většina přesluhujících může jíti do pense. Ale nutno hned počítati s výjimkami. Má-li stát schopného úředníka, jehož zkušenosti a znalosti nikdo nenahradí, má on býti poslán do pense jen proto, že jest starý? Jsou politické strany, které tak energicky žádají, aby přesluhující šli do pense, také tak důsledně tam, kde řadu svých přesluhujících by měli poslat do pense?

Ale tato otázka přesluhujících a jejich rychlého pensionování se může týkati jen veřejných úřadů a některých soukromých podniků. Jinak jest tomu mezi dělnictvem. Tu se tento výběr provádí již dávno. 45—50letý dělník jest pro průmyslový podnik již příliš starý. Tím spíše, že při nadbytku sil na trhu práce má podnik možnost si vybrati síly svěží, aby za řadu let znovu si vybíral mezi mladými. Již před hospodářskou krizí starší dělník stěžoval našel zaměstnání. Při tom jeho mzda po dobu zaměstnání nebyla taková, aby si mohl nahromaditi úspory, které by mohly něco znamenat. Dělnická otázka má

tedy dva póly: na jedné straně hospodářská krize působí, že zejména mladí dělníci nenajdou práci, na druhé straně však průmysl v době racionalisace se hleděl zbaviti starých dělníků, aby měl síly svěží a mladé. K tomu přistupuje ještě skutečnost, že moderní věda dává průmyslu možnost, aby si mezi uchazeči o práci dobře vybral. Průmysl těchto možností užívá ne z respektu k vědě a bez sentimentality. Psychotechnika se domnívá, že pomáhá uskutečňovati zásadu: každý na své místo. Ale ve skutečnosti dává podnikatelům do rukou možnost, aby mezi uchazeči si vybrali ty, které nejlépe potřebují. Ty, kteří mají nejlepší plíce, nejlepší svaly, oči, nejzdravější srdce. Věda tu umožňuje průmyslu, aby si vybral jen ty, které může nejlépe potřebovati. Jest řada podniků, které takto vybírají si své zaměstnance. Stane-li se tato praxe obecnější, vznikne otázka: co s těmi, kteří při těchto zkouškách neobstojí? Kde najdou zaměstnání? Který závod je přijme, když má možnost si tak vybrat a vybírat? Co s těmi, kteří při těchto zkouškách neobstojí, a kteří mají stejné právo na práci a stejné právo na život, i když vědecká laboratoř a prohlídka zjistí na jejich zdraví kazy, které je poněkud diskvalifikují? *V. G.*

politika

Franta Kocourek:

Mladí Francouzi o Třetí říši

Paříž, 25. června 1933.

III.

Němci si nemohou stěžovat, že by zájem o ně ve Francii klesal ode dnů březnového převratu. Spíš roste. Známa pařížská revue „Crapouillot“, která už před třemi lety překvapila po obrazové i textové stránce bohatým číslem, věnovaným Německu („Les Allemands“), symbolisovanému tehdy na obálce ocelovou přílbou, vydalo v těchto dnech stejně obsažné číslo o národně socialistickém Německu. Jmenuje se „HITLER, JE TO VÁLKA?“ („Hitler, est-ce la guerre?“), a pokud je vidět v novinářských stáncích, jde značně na odbyt přes vysokou cenu. V nejlepší a nejčtenější katolické revui „Études“ je uveřejněn článek „Mladí ve Francii a mladí v Německu“, který chci komentovat s jinými časopiseckými hlasy o francouzsko-německé mládeži v závěru těchto hovorů. Zajímavé je, že Victor Dillard psal tento článek do polooficiální berlínské revue „Das junge Deutschland“ na požádání redakce. Ale změna režimu způsobila, že tam nevyšel a našel pohostinství pod střechou francouzských katolíků. „La Revue du Siècle“, vzniklá splnutím revuí „Réaction“ a „Lafinité“, otiskuje v čele svého posledního čísla anketu „Francouzská mládež před tváří Německa“ s odpověďmi deseti více méně mladých francouzských intelektuálů vesměs pravicového založení. Týdeník „Nouvelles Littéraires“ má v čísle ze 17. června řadu německých zpráv, zvláště však úvodník Roberta de Traz „A kde je Výmar?“, končící vírou, že toho lepšího německého ducha ponese a udrží emigranti v Paříži, Vídní, Praze a Curychu. Pascal Copeau má v témže čísle dlouhý dopis, nazvaný: „Aby se porozumělo německé mládeži“. Omlouvá německou mládež dlouhou bídou, kterou měl příležitost na vlastní oči vidět, a obsírně referuje o třech německých románech, napsaných na toto téma: Alberta Lamma „Betrogene Jugend“, líčící domácnost mladých nezaměstnaných. Ernesta Haffnera „Jugend auf der Landstrasse Berlin“ z prostředí podsvětí Berlína, ze světa sdružení mladých zlodějů a lupičů. A konečně o románu Waltera Schönstedta „Motiv unbekannt“ o bolestné cestě dvou mladých nezaměstnaných z bídy — v jednom případě opět do bídy, v druhém do lepších podmínek.

„KAM JDE NĚMECKO?“ se jmenuje film, za kterým jsem zajel až do bio „Montcalm“, 134, rue Ordener v 18.

arrondissementu, a z něhož se vyklubal dobrý francouzský protějšek hitlerovského propagačního filmu „Blutendes Deutschland“, o jehož norimberském předvádění jsem tu před několika nedělemi psal. Komposicí daleko nedosahuje jmenovaného „nového hitlerovského zvukového filmu“, ale účinek je pozoruhodný. Je to reportáž sestavená z francouzských kinožurnálů od roku 1910. Vidíme tam císaře Viléma nastupovat v různých uniformách do kočárů, komických automobilů, vidíme ho při spouštění nových křížníků, při střelení ze strojní pušky do nahnané zvěře, potom před vypuknutím války. A zákopy a nové vládní tváře Německa, ale přes Stresemanna a Brüninga to letí k Hindenburgovi, a jakmile přestává synchronisace a začíná zvukový film, je tady Hitler, pochodňové průvody, moře praporů s hákovým křížem a řev nadšených statisíců. Vedle filmu samotného je třeba zaznamenat dvě věci: slovní doprovod, namluvený jistým Francouzem, je vzornou ukázkou elegance, věcnosti a hlavně mírumilovnosti. Když si člověk představí, co by při podobné příležitosti udělali Němci, jak štvavý tekst by byl vyroben nebo schválen panem ministrem Goebbelsem! A druhá věc: zdržlivé chování obecenstva, jinak temperamentního, zvláště v těchto končinách Paříže. Dojem, který jsem pozoroval na divácích, se neprozrazoval hlasitě, ale byl hluboký: strach se snašel z těch ozbrojených, strojově pochoduujících šiků německého národa na řady francouzských civilistů. Sugestivní písmo a rytmus černé a bílé vyvolávalo tichý úděs v mých sousedech a sousedkách. Jenom když příslušníci Reichswehru nebo hnědých oddílů sekali do příliš veliké výšky nohama a pohybovali se způsobem, který se nerozpakují nazvat idiotickým, zdvihl se místy projev podivu, ale nerozvinul se do vtípu. Tak bylo zmrazeno toto obecenstvo.

„Haló Berlín, tady Paříž“ („Allo Berlin... ici Paris“) je komedie, kterou promítali hned potom. Je to rozkošný příběh o komplikovaném seznámení telefonisty z Berlína a telefonistky z Paříže. Režisérovi, o němž bude ještě řeč, se podařilo vystihnout i zkarikovat několik německých vlastností, jako důkladnost, pedantství, neohebnost, těžkost v pití i lásce. Ale nejen proto se zmiňuji o filmu. Jde mi víc o to, abych vás upozornil na nového velikého francouzského režiséra: jmenuje se Julien Duvivier. Není vůbec slavný, ale jistě bude. Snad není mladý, ale je svěží, plný čisté filmové mízy. Jeho film je rychlý, zábavný proud obrazů, na nichž nelpí stín spekulace, ale jež jsou zaručeně promyšleny. Je to božsky lehké, hladké a sladké a při tom podstatné, lidské a současné: je to francouzské. To také znamená: vyvážené, jasné a vtípné, erotické, ale nesentimentální. Julien Duvivier.

A teď se obraťme k Pantheonu, abychom zaměřili ke škole, jejíž žáci jsou cílem dnešních rozhovorů. Na rohu bulváru Saint-Michel a ulice Soufflot, u kavárny a restaurace „Capoulade“, v místě, které lze nazvat středem Latinské čtvrti, království studentů, umělců a intelektuálů, stojí dnes vedle novinářského kiosku nový kamelot a vyvolává v řeči německé dva nové časopisy:

„DEUTSCHE FREIHEIT!“ s podtitulkem „Einzig unabhängige Tageszeitung Deutschlands“, vycházející v Saarbrückenu. Číslo, které jsme si koupili, je třetí. A šéfredaktor je dokonce podepsán: M. Braun. Datováno 23. června, má vedle rudé hlavičky čtyřverší Karl Henckella:

Doch wo der Not Hyänen heulen,
Aasgeier der Gemeinheit schrein;
Da schlag ich drein mit Donnerkeilen,
Und will kein sanfter Schöngeist sein.

Druhý německý časopis, debutující dnes na pařížských boulevardech, znáte. Vychází v Karlových Varech, vydává ho Ernst Sattler a za redakci odpovídá Wenzel Horn:

„NEUER VORWÄRTS!, Sozialdemokratisches Wochenblatt.“

École Normale Supérieure.

U Pantheonu zahneme vpravo, do rue d'Ulm. Je tichá, poklidná, jako jsou ulice škol, ústavů, klášterů. Před číslem 45 po levé straně se zastavíme. Tady je vchod do školy, jejímž žákem nemůže být hned tak každý. Přijetí do École Normale Supérieure je samo o sobě nejvyšším intelektuálním uznáním pro Francouze do nějakých třiceti let. A titul

„élève de l'École Normale Supérieure“,

který je na visitce pana Raymonda Pollina, za nímž sem přicházíme, je titul nepoměrně závažnější, než u nás titul doktorský. Označení „normalien“ je prvotřídní doporučení a skoro legalisovaná záruka znamenitosti.

Procházím lóží vrátného, který o sobě právem může tvrdit, že si tyká se slavnými spisovateli, učiteli, ministry, ministerskými předsedy a jinými politickými velikány. Je devět hodin ráno, na nádvoří stíněném starými stromy se objevují rozespálí, ještě neustrojení normaliáni.

Pan Pollin, s nímž mě seznámil dr. Kupka, tajemník čsl. sekce pařížského „Institut d'Études Slaves“, mě pozval na tuto hodinu pro École Normale neobyčejně časnou, abych zastal jeho kolegy, dokud se nerozutekou ze své vzácné školy po Paříži. Je třeba připomenout, že École Normale Supérieure není jen nejproslulejší, ale také nejvolněji škola ve Francii a pravděpodobně na celém světě. Svoboda do důsledků patří k jejím zásadám.

Rekneme o ní několik slov: byla založena 1792 Conventem, který o ní vydal dekret čítající tři články:

1. „V Paříži bude zřízena École Normale, kamž budou povoláni ze všech částí Republiky občané vzdělání již v užitečných vědách, aby se tu naučili pod nejschopnějšími profesory všech oborů — umění vyučovat.“

2. „Správy distriktů pošlou do École Normale počet žáků úměrný obyvatelstvu. Poměrná základna bude 1 žák na 20.000 obyvatel.“

3. „Správy mohou vybrat jen občany, u nichž se k čistým mravům pojí osvědčené vlastenectví a vlastnosti nezbytné k tomu, aby si osvojili i rozšířili školení.“

Lakanal, zpravodaj o návrhu zákona o založení školy, se vyjádřil o jejím účelu: „V těchto školách se nebude vyučovat vědám, ale umění vyučovat.“

Kursy začaly 19. ledna 1795 v amfiteatru musea přírodních věd. Mezi prvními profesory nacházíme pro matematiku Lagrange, Laplace, Monge, pro dějiny: Volmey, pro „politickou ekonomii“: Vandermonde, pro literaturu: La Harpe, pro morálku: Bernardin de St. Pierre.

Mezi bývalými žáky čteme jména: Pasteur, Taine, Sarcey, Hachette, Painlevé, Herriot (který prý děsně flámoval za svého pobytu v této škole, což mu nepřekáželo umístit se při zkouškách na prvním místě), také Léon Palune, a také nynější premier Daladier, z literátů Giraudaux, Tharaud, Jules Romains, inscenátor velkorysých mystifikací literárních a filozofických, jejichž rodná půda byla tato škola.

Zkoušky trvají osm dní a každý den šest hodin. Z pěti až osmi set kandidátů je přijato celkem jen padesát. Škola trvá tři nebo čtyři roky. Přípravuje se tu jednak „diplôme d'études supérieures“, něco podobného francouzskému doktorátu, jednak „agrégation“, která znamená velmi dobře placenou profesuru na lyceích i na universitách.

M. Raymond Pollin

je 23letý sociolog. V minulém roce dostal stipendium čsl. vlády a vypracoval studii „Čsl. hospodářská družstava“, jež vyjde francouzsky a jistě i česky. K naší vlasti je

připoután i jinak, na čemž nese vinu zdejší C. J. F. T., čili „Cercle des Jeunes françaises et tchécoslovaque“, organizovaný drem Kupkou s takovým úspěchem, že se pan Pollin v jeho ovzduší zamiloval do jedné české stipendistky a svaatební přípravy jsou v plném proudu.

„První kontakt s Němci? Válka. Němci pro mě byli nepřátelským národem, který vpadl do Francie, ohrožoval a zabíjel Francouze. Vzpomínám si, že při uzavření příměří jsem měl pocit osvobození, pocit silnější než vítězství. Žil jsem za války s rodiči v budově nemocnice: příměří pro mě tedy znamenalo také osvobození z nekonečné bídy a hrůzy zraněných a umírajících. Ano, pamatuji to, ačkoliv mi bylo osm let, když skončila válka.“

Sedíme v jeho pokoji, jemuž se na École Normale říká „turne“. Jsou tu ještě lůžka pro kamarády-spolubydlící, hromady knih, časopisů, několik obrázků a torsa starých basreliefů.

„Po válce jsem si tvořil politické smýšlení jako většina mladých středního stavu: tendence, řekl bych, středo-levá. To jest: od socialisujícího liberalismu až k revolucionismu. Ale jak pro tuto, tak pro ostatní tendence, myslím, že byl společný argument: aby se válka nevrátila, za žádnou cenu. Slyšel jste jistě o „objecteurs de conscience“, kterých ve Francii přibývá, nevím přesně, kolik je jich už tisíc. To jsou lidé, kteří říkají: nebudeme se bit, nevezmeme pušku ani jinou zbraň do ruky, nebudeme nic hájit, ať kdo přepadne koho chce. (Ve Francii jsou časté procesy těchto nábožensky argumentujících antimilitaristů, kteří odpírají jít k odvodu a nastoupit vojenskou službu, dávající přednost vězení. Pozn. pis.) Je to přehnaná tendence, ale má svou mravní hodnotu: zabránit válce i za cenu velkých obětí.“

Rozvíjí se rozhovor o militarismu ve Francii. Uvádím z něho:

„O Francii se často říká, že je to národ militaristický. Víte dobře, že to není pravda. V podstatě — a na té záleží — jsou Francouzi hluboce mírumilovní. Armáda je ve Francii posuzována jako obranná nezbytnost a také jako zvyk: Bez armády by se nezdála existence Francie dobře možná. Víte, myslím na „vítězskou armádu“, na vojenský prapor, jako symbol národní cti. Ale neznáme úctu k armádě. Pokud jde na příklad o důstojníky, nemají nikterak privilegované postavení ve společnosti: jsou přijímáni jako kdokoliv jiný, ne-li o něco méně příznivě, než příslušníci jiných stavů a povolání. Není kult armády ve Francii, která se na armádu nikdy nedívá jako na nástroj útoku a dobyteltství. Útočit na někoho? Nikdy. Propaganda, prováděná v tom směru za hranicemi proti Francii, je nesprávná — myslím především na to, jak bývá militaristicky znázorňován náš národ v německých časopisech.“

Věřil jste v demokratický a mírový vývoj poválečného Německa?

„Měl jsem mnoho ilusí — a velmi dlouho,“ říká pan Pollin, vysoký štíhlý muž s temnými očima v opálené tváři, jeden z krásných exemplářů latinské rasy. „Uvědomovali jsme si sice, že je to v Německu jiné, než u nás, ale přes to jsme mnoho doufali v klidný vývoj. Jedna z velkých nadějí se jmenovala Gustav Stressemann. Víte, Francouzi snadno ve své víře podléhají ideologii. A jejich ideologie mívá sklon k velkodušnosti, šlechetnosti, lidskosti a tak dále. Francie je země, kde myšlenky mají převahu nad zájmy, nad prospěchem. Ale od jisté doby jsme prožívali, pokud jde o víru ve změněné Německo, zklamání za zklamáním. Připouštěli jsme nové ústupky, ale rostl v nás dojem, že jsme podváděni. A že to tak vlastně bylo vždycky, ale nejvíc od nastoupení Hitlera.“

Jak jste se dověděl o německém převratu?

„Byl jsem právě v Československu. Odporoval jsem vašim krajanům, kteří říkali: Hitler, to je válka. Mé mínění bylo a je jiné: Hitler je tu, je třeba přijmout ho jako skutečnost. A vyhybat se konfliktu, katastrofě, a pokusit se mluvit s ním. Ve Francii byl Hitler posuzován jako agitátor: Německo ho přijalo za kancléře, je třeba mluvit s ním jako s kancléřem. I nadále musí zůstat snaha, charakterisující jednání ženevské: rozvázat uzel, zachovat spojení za každou cenu. Při uzavírání Paktu Čtyř se Francie snažila být věrná Malé Dohodě a zachovávat tak rámec Společnosti národů. Dokud se mluví a vyjednává, nebojuje se. Pakt Čtyř znamená novou možnost mluvit a nebojovat. Není ve Francii málo lidí, kteří mají dojem, že kdyby se roku 1914 bylo mluvilo, nebylo by se bojovalo. A když jsem četl historii začátků světové války, byl jsem rozhořčen, že ani na chvíli proti sobě nebyly položeny dva problémy. Ano, říká se »žvanění v Ženevě«. Je to špatné, chtěli bychom jinak, prozatím to lépe nejde.“

O vnitřní politice Německa:

„Němci jsou doma a nikdo nemá právo zasahovat. I když jsou židé pronásledováni, je to věc Němců. Ani v tom případě neznáme skutečné motivy a hybné síly. Naše revoluce si také nepotrpěla na rukavičky, měla svou guillotinu a nenechala ji zahálet. A přece dnes můžeme říci, že i ta brutalita v revoluci byla Francii prospěšná. Vše, co žádáme, je: aby tyto vnitřní události neměly vliv na zahraniční politiku.“

A přechází k francouzské mentalitě mírových smluv:

„Francouzi vědí, že ve versailleské smlouvě jsou velké, snad strašné chyby. Francie chtěla těmito smlouvami udělat velký převrat, ale dopustila se při tom hrubých omylů. Na příklad podmínky placení německých reparací. Kdyby se bylo začalo menšími a reálnějšími požadavky, byl by vypadal vývoj docela jinak. Trebas územní otázky: mnoho mladých Francouzů vám řekne, že mírové smlouvy potřebují revise: polský koridor, který mohu dobře soudit, protože vedle sociologie a filosofie dělám zeměpis a dějepis. To je přece řešení docela namířené proti smyslu vývoje Pruska! Prusko, které bude mít až do konce přirozenou snahu o sblížení svých rozdělených území. Při vítězství 1918 se podařilo rozseknout tuto jednotu: velká chyba a drazé zaplacená. Mnoho Francouzů by souhlasilo s revisí, což neznamená, že by souhlasili s obětováním Polska. A tak kdyby se řeklo: Němci vtáhli do Štrasburku, oblékli by Francouzi uniformu a šli by do války. Ale kdyby Němci obsadili polský koridor: proč jít do války?“

Nakonec žádám od sociologa a filosofa něco o dojmech z kulturního Německa.

„Je pro mne vlasti Kanta, Schopenhauera a Leibnitze. Jsem přesvědčený internacionalista. Obdivuji německou kulturu, obdivuji Hegla. A zdá se mi směšné a hloupé mluvit o rase. Snahy vyvolat válku, to znamená zneuznat lidskou skutečnost. Skončím nadějí založenou na charakteristickém faktu: jak Němci lpí na vyvrácení jim nepříznivého výkladu viny na světové válce. Dříve bylo běžné odhodlat se k přiznání odpovědnosti za válku. Dnes už se tomu brání i Němci, a to samo o sobě ukazuje na vážnou změnu v mravním hodnocení války.“

Ale tím není práce pana Pollina skončena: teď mě nechává ve své cele a jde chytit nějakého kamaráda, protože když už jednou jsme na École Normale, nespokojíme se jediným úlovkem. Můj hostitel se brzo vrací s malým, neobyčejně živým mladým mužem, který se mi představuje:

M. Jean G. Charon,

je čtyřicetiletý filosof, rodem z Poitiers. Mluví ještě rychleji než pan Audurier, na něhož jste snad dosud nezapomněli. Představte si, že jsou kolegové Francouzi, kteří nestačí pochytit sled jeho myšlenek a výřečnosti. Když skončil interview s ním, měl jsem přemoženou ruku. Za to z jeho odpovědí nic nechybí. Snad jste si všimnuli, že místo názvů kapitolek dávám proti dřívějšímu jména zpovídaných. To proto, že jsme na École Normale Supérieure, a že skládáme do budoucna jisté naděje v lidi vybrané s přísností u nás nepředstavitelnou.

„Nejdříve vám musím říci, že žádný žák École Normale není organizován v nějaké politické straně. Přirozeně, že nějaké to politické mínění každý z nás má. A mám-li vám to prozradit, tedy ze 140 žáků školy (t. j. tři ročníky po padesáti) je čtyřicet osm žáků členy amsterodamského hnutí. Ostatní se dají zařadit pod etiketu „liberální buržoasie“. Pokud jde o Hitlera, třeba říci, že ho lze vyložit ze dvou základních podmínek: z versailleských hospodářských úmluv a ze zmenšení Německa. Finanční politika Německa je logická: musili zbrojit a potom musili padnout do krise. Hitlerova these je správná. Je to postoj zoufalců, kteří se snažili dobýt důstojnosti. Obě socialistické strany v Německu nemohly obnovit příznivý hospodářský stav a tak jiní naplnili svou úlohu, ačkoliv neměli hospodářský program, což je o národních socialistech známo. Musili stavět na proletarisované buržoasii a v těchto vrstvách se musili opřít o něco negativního: antisemitismus, vyvolávání odvetných tendencí, válečného ovzduší. Nebezpečí není velké. Ale Francouzi myslí, že bude válka. Nebrali Hitlera vážně, stejně jako u vás, v Československu. Bojím se, že to skončí tím, že se bude brát vážně: se stanoviska mezinárodní politiky znamená Hitler pro Německo nesporně sílu.“

Pan Charon má celou tvář skepticky modelovanou. Pod jeho modrýma očkami se stahují rty k ironickému úsměvu, který se nechce dát předhlonit událostmi:

„Pod pláštěm paktu čtyř se ovšem může provádět vesele zbrojení. Mnozí Francouzi věří, že by mohlo vzniknout nebezpečí z nedostatku chladnokrevnosti. Ale čelit by mu opravdu mohla jen dělnická jednota. Veřejné mínění dohnalo francouzské komunisty ke koncesím. Udělala to především byrokracie. Na kongresu v Amsterodamě k nám přišla řada sekci a slyšeli jsme stížnosti na šéfy. Tak na příklad 15. sekce (Poupy) a jiné, všude jsme viděli snahy po jednotné frontě. Ale socialistické strany nechťejí jednotu, stejně jako jste to říkal o vašich socialistických stranách. Pokud jde o komunisty, přesněji řečeno o stalinovskou byrokracii, o těch mám vřdycky dojem, když něco navrhnou, že jim jde především o odloučení mas ze socialistických stran: není to upřímné. Musím vám říci, že u nás má teď P.U.P. (Parti Unité Proletarien, Strana proletářské jednoty, vedená Paul Louisem, Sellierem) víc poslanců, než strana komunistická. Členstvo komunistické strany už má také dost manévrování, které jde většinou mimo jeho vlastní zájmy. Do budoucna nevidím jinou možnost, než nutnost rozpadnutí socialistické strany v dnešní nemožné sestavě, teprve potom bude možno budovat jednotu. A nestane-li se to do dvou let, bude pozdě.“

Jak vidíte, spustili jsme se do vod výhradně francouzských, ale není to beze vztahu k německému nebezpečí: to, co tu říkal pan Charon, není nic jiného, než výzkum hradby, s níž by se mohlo počítat ve Francii v případě fašistického náporu z Německa s jedné, z Itálie s druhé strany. Žádám ho, aby formuloval možnosti fašismu ve Francii: otázka, kterou události v Třetí říši podtrhly a zaostřily v celé Evropě — a na celém světě.

„Vzpomínám na to, co mi řekl můj přítel z francouzské C.G.T. (Confédération Général du Travail, Generální pracovní konfederace). Patnáct dní před osudnými volbami v Německu k němu přišli delegáti této Konfederace z Berlína, dohodnout se o tom, co by se mělo dělat k zabránění hitlerismu. Dva týdny před volbami! »Co dělat?« řekl jim můj kamarád, »kupte si revolvery.« Revolvery? ptali se překvapeně. Jak to myslíš? »No tak,« odpověděl jim kamarád, »nebudete-li střílet na ně, postřílí hitlerovci vás.« To jsem si tak vzpomněl... A teď k fašismu u nás ve Francii: Fašismus u nás nebude dělat skoky, převraty. Bude postupovat progresivně. Chcete znát některé jeho kořeny: především v Ligue des petits commerçants (Liga maloobchodníků) a v Ligue des petits contribuables (Liga drobných poplatníků). To jsou lidé, kteří mají nepříliš viditelný, ale mocný politický vliv: koupili si na příklad *Matin* atd. Pan Bergery (blíž komunistům než radikálním socialistům, silně působí zvláště na intelektuály, v řadách profesorů má mnoho přívrženců) se snaží přivést masy ke jmenovaným dvěma ligám. To znamená nastolit docela ústavně diktaturu. Jiná mocná a typicky konservativní politická síla ve Francii: úředníci, byrokracie. A další: syndikátní organizace. Předpokládám, že diktatura ve Francii nebude mít nikdy divoké formy. Ale dojde k ní a nástupní vrstvou fašismu bude právě zproletarisovaná buržoasie, organizovaná ve jmenovaných ligách, syndikátech a úřadech. Jiný kořen fašismu ve Francii: šovinismus. Dosud naši chauviní nebrali Hitlera vážně. Ale co až ho budou brát vážně? To se ví, budou žádat ozbrojení daleko větší než Francie platí dnes a tak dále, však je znáte. Ano, ve Francii se může uskutečnit diktatura nejen bez převratu, ale i bez diktátora. Proč revoluce? Vzpomeňte, že úředníci (organizovaní ze tří čtvrtin v socialistické C.G.T. a z jedné čtvrtiny v komunistické C.G.T.V.), přistoupili na snížení platů...“

Pan Charon z Poitiers ze zdvíhá a omlouvá: musí už jít, profesor ho čeká na školním kurtu, budou hrát tenis.

M. Claude Cuénot

je 22letý kandidát literární profesury z Nančy. Uveden obětavým lovcem Pollinem, který neváhal vytáhnout kamaráda z postele za účelem interviewu do *Přítomnosti*, postavil se před stůl, za nímž jsem rozbil svůj výzvedný stan. Pan Cuénot nevypadá vůbec jako Francouz. Nic v jeho chování neprozrazuje to, podle čeho Francouze obvykle poznáváme: gesta, rytmus řeči, mimika, nic. Působí spíš dojmem Severana, ale ne Němce. To je blíž Angličanům. Dívá se na mě ledově, bez zájmu. Vůbec mi nevychází vstříc, jako ostatní: stojí tu jako člověk, který sem byl zatažen, a doufá, že bude moci co nejdříve odejít. Ale jak se později objevuje, je to do značné míry jen zdání.

„Ptáte se mně na mé mínění. Ale já nechci vystupovat se svým osobním míněním. Dovolte, abych se vyjadřoval neosobně.“

Proti řeči předcházejícího, pana Charona, je řeč nantského rodáka jako uměle zpomalená: jde volným tempem, ve vyrovnané melodické linii, bez vzrušení, v čemž ve všem je rovněž nefrancouzská, stejně jako výhrada, již zahájil svůj projev.

„Velká část inteligence a levé strany byly příznivé Německu. Byl o ně velký zájem. Také po válce se pracovalo z francouzské strany ke smíření. Uznávalo se, že versailleská mírová smlouva má být revidována, označovalo se to jako »spravedlnost pro Německo«, o němž se věřilo, že nemusí upadnout zpět do bojovného nacionalismu. Hitlerismus a převrat byl málo předvídan, nejméně právě levým tiskem.“

A reakce na nový režim v Německu?

„Možno rozeznávat tři druhy reagování na německý převrat: jedni se stali integrálními pacifisty. Nic proti Německu nedělat, úplně odzbrojit, odtáhnout z pozic. Reakce druhých se zakládá na iluzi, že je socialistické Německo utlačené Německem Hitlerovým. Ti říkají: Bojujme proti hitlerovskému fašismu, bojujme pro to, co je správné v požadavcích Německa, jak je to v „Bulletin du Congrès d'Amsterdam“. Tito lidé zdůrazňují, že je třeba zabránit Německu všemi silami ve zbrojení. A třetí druh reakce: přesvědčení, že Německo upadlo do šílenství. „Racisme“ (rozuměj teorie o poslání rasy) má hluboké základy, říká tento druh lidí — a hrozí dvojí nebezpečí: a) nebudou-li revidovány mírové smlouvy, bude Německo dělat válku; b) dáme-li jim hned, co žádají, využijí toho teprve proti nám!“

Odvážil jsem se přes výslovnou výhradu poprosit pana Cuénota, aby mi prozradil své osobní mínění, tím spíše, že jeho oborem je germanistika.

„Energický, ale moudrý postoj. Žádné velké ústupky. Ostatně — mnoho věcí, o kterých se teď tolik mluví, časem samo sebou odpadne a situace bude jednodušší.“

Po chvíli dodal, opět neosobně, a to i se zpětnou platností:

„Tak smýšlí mládež pacifistická. Naproti tomu patriotická mládež věří, že Francie má zvláštní poslání, že představuje typ lidského idealismu. Ti říkají: všechno, co jsme si o Německu mysleli a co jsme říkali, je potvrzeno. Německo je věrolohné, Němec zůstal tím, čím byl před válkou a za války: »Boche«. A Hitler znamená znovuzrození ducha »boche«.“

„Ale Hitler se nijak nepodobá ideji klasického německého nacionalismu,“ poznamenává pan Pollin, který už sehnal další obět a sleduje názory svého kolegy. „Nový německý nacionalismus je něco zcela jiného, nebezpečného, zlého!“

Pan Cuénot se však vůbec nedá vyrušit ve sledování cesty, kterou si předsevzal:

„Vlastenecká francouzská mládež věří, že Hitlerovo Německo je obnova starého Německa. Že se nic nezměnilo. Je třeba pokračovat ve výstavbě silné Francie, za podpory Malé dohody. Oh ano, o Malé dohodě je ve Francii dvojí mínění: levé a pravé. Leví nemají rádi Malou dohodu, říkají, že to není v podstatě nic jiného než vasalství. Ale praví ji mají rádi, protože mohou napadnout z boku. Zbrojme! volají. Zůstaňme ozbrojeni! A udržme si své spojence.“

Pan Cuénot neviditelně, ale zaručeně roztál: do té míry, že bez vyzvání prozradil ne sice své osobní názory, ale názory své vlastní rodiny.

„Je jistá shoda mezi duchem hitlerovského a francouzského nacionalismu. Na příklad v mé rodině, která je pravá: To je dobře, co dělá Hitler. I to pronásledování židů je zdravé, a což teprve pronásledování marxistů! Byl nejvyšší čas, aby se s marxisty něco udělalo. Kdy se s nimi zatočí ve Francii? Kdy konečně zakáží „Populaire“? ptá se má matka a sestra.“

A celkový závěr?

„Francouzi nerozumějí Němcům. Nejsou »racisti«. Věří, že originalita Francouzů je originalita všech. Nechtějí však ligu demokracie proti fašismu, protože by to znamenalo obnovu starých aliancí. Německo není ozbrojeno, proto nehrozí válka. Obrátilo se zády k celému světu. Jakmile by projevilo válečné úmysly, celý svět by byl proti němu. Židé. Kapitál. Německo je příliš izolováno, nemůže nic dělat. A ne-

myslím, že by Němci měli chuť bít se. Je sice pravda, že opěvují válečnou slávu, ale nemám dojem, že by se do toho chtěli doopravdy vrhnout.“

Potom vyzdvihuje jistou naději psychologického rázu:

„Po roce 1914 padá v Německu při válečných plánech na váhu důležitý moment. Němci byli poraženi. To znamená: mohli bychom být znovu poraženi. A potom: připustit válku znamená přímo podpálit třídní boj v Německu, kde se Hitlerovi sotva podaří vyeskamotovat dělníkům všechna práva. Bude v hitlerismu dosti elánu, aby zorganizoval spolupráci mezi všemi vrstvami v Německu? Na tom záleží.“

Opouštím území École Normale Supérieure s nadějí, že jsem vám aspoň trochu přiblížil její ovzduší — a že jste nebyli příliš zklamáni v tom, co jste čekali od několika žáků a representantů tohoto proslulého ústavu.

národní hospodář

Eduard Vyškovský:

Hospodářství v Třetí říši

Také tento článek, jako článek o Americe v minulém čísle, má za účel zjistiti, zda přesvědčení o obratu napravo je správné. Zabývá se poměry v Německu, odkud právě vychází pověra o obratu napravo. Ukazuje se, že kapitalismus, který zradil demokracii, je na obrátku zrazen svým spojencem, hitlerismem. Také německé poměry dokazují, že v hospodářských věcech není obratu napravo, a že by tedy naše pravice měla být opatrnější ve svých nadějích.

I.

Teprve několik měsíců vládne v Německu Hitler, a už jest nám jeho Třetí říše neznámou pevninou, skoro tak neznámou, jako Sovětský svaz, anebo aspoň jako Musoliniho korporativní stát a nový svět republikánského režimu amerického. Jsme příliš ohlušeni politickým zápasem, abychom mohli sine ira et studio sledovati přerod, který se v Německu děje po stránce hospodářské a sociální. Vítězná nacionální revoluce sama nestojí o takovou propagandu, která by upoutala pozornost na její skutky. Doma ohlušuje lid zvučnými vítěznými frázemi, hoví jeho antisemitským instinktům, dávajíc mu na pospas německé židovstvo, pořádá nejen ohňostroje, z nichž prvním a nejslavnějším byl jistě požár říšského sněmu, ale pořádá i slavné procesy, ani ne tak proti komunistům a marxistům, jako (— snad každá revoluce —) proti bývalým spojencům a přátelům. Navenek pak střídá prohlášení mírumilovnosti s plány, jako byl poslední Hugenbergův návrh v Londýně, na německou kolonizaci sovětské Ukrajiny.

Ale za tím vším vnějším halasem je uvnitř pevná a cílevědomá vůle ovládnutí Německa národním socialismem, tak jak se vykrystalisoval od prvních počátků, kdy Adolfa Hitlera uchvátily prostě these Gottfrieda Federa. Vidíme, jak Hitler odstraňuje ne už pomalu, ale zcela bezpečně všechny elementy, které se neztotožňují s jeho programem. Jestliže se kdysi domnívali porýnští velkopřemyslníci a berlínští bankéři, že demagog Hitler bude jejich nejlepším nástrojem proti socialismu, jestliže německý nacional a představitel německého průmyslového kapitalismu Hugenberg ještě před půl rokem mohl doufat, že Hitler ve vládě

bude hříčkou v jeho plánech, velmi se zmýlili. Kdyby byl Hitler jenom tím, zač ho měli (a jak se na něj ještě dnes svět namnoze dívá), nebyl by nikdy dosáhl moci. Hitlerovi nebyl jeho program zástěrkou jiných cílů, ale opravdovým přesvědčením, vírou, kterou chce vtělit ve skutek.

Řekněme hned, že tento program je příliš málo konkrétní, aby snesl přísnou kritiku vědy. Když také, na příklad, na podzim roku 1930 profesori národního hospodářství Bergner, Weber, Eckert, Götz-Briefs, žádali po německých národně socialistických poslancích konkrétní odpověď, jak si představují „zlomení úrokové poroby“, dostalo se jim oficiálně odpovědi, že jejich dotazy svědčí o naprosté neschopnosti vůbec si představit, co to je zlomení úrokové poroby, takže není na ně třeba odpovídat. Národní socialisté a Adolf Hitler sám ve svých projevech se přísně střežili naznačit metody, kterými chtějí svých cílů dosáhnout, zato však právě cíle velmi zdůrazňují. Nyní, když jsou u moci, odpovídají však i na to „jak“.

Byla by chyba, kdybychom nesledovali s největší možnou objektivností to, co se v Německu děje. Ať je náš odpor proti politické diktatuře, proti rasové nevrživosti a kulturnímu zpátečnictví sebe větší, třeba musíme sledovat s největší ostražitostí zahraničně politické cíle Hitlerova němečtví, obnovu imperialistického Drang nach Osten a prušáckého militaristického drilu, přece nesmíme se tím vším dát ohlušiti, abychom neviděli, že známá německá organizační schopnost vytváří v poměrně krátké době předpoklady pro jiné hospodářství, než jaké trvá v ostatní Evropě, s výjimkou snad Itálie. Kam povede cesta tohoto nového hospodářství, dnes nemůžeme říci. Není vyloučeno, že i německé organizační schopnosti nebudou stačiti, že pokus o izolovaný svět uvnitř německých hranic se rozbije a že veliké plány s obnovou německého blahobytu ztroskotají v inflaci. Co však lze již dnes vyčísti z Hitlerovy vlády od března tohoto roku, jest, že to, co se v Německu děje, není sic socialism, ale není také kapitalistické reakcionářství. Všecka opatření směřují především k úlevě nejširším vrstvám, většinou na úkor kapitálu, ať peněžního, ať výrobního, či dokonce zemědělského, při čemž zářahu do podnikatelské svobody, do majetnických práv a soukromého vlastnictví vůbec — přes zdůrazňování jeho posvátnosti — jsou dalekosáhlé. Lze za těchto okolností mluvit o hospodářském výkyvu doprava a lze z německého vývoje utvrzovat reakční hospodářské snahy jinde? Odpověď ostatně dá nám probrání jednotlivých hospodářských a sociálních oblastí. Zlomení úrokové poroby, obnova německého zemědělství, podpora středního podnikání a oživení středního stavu úřednického, účta k práci, zbavené třídního charakteru, naprostá hospodářská samostatnost Německa, to jsou asi hesla, která si vytýká německá národně socialistická revoluce a jejichž splněním má Německo naléztí opět své „místo na slunci“.

Program finanční.

Když na jaře 1919 Gottfried Feder, mezi 25 body národně socialistického programu formuloval jako stěžejní požadavek „die Brechung der Zinsknechtschaft“, nebyla to víc než fráze, vysvětlená blíže snad jen snahou o odstranění důchodů, jejichž pramenem není práce. Na podzim roku 1932 formuluje Gottfried Feder požadavky v tom směru takto:

„Obnova výsostného práva říše nad cedulovou bankou, odstranění schematického zlatého krytí, zbavení Říšské banky nelikvidních finančních smének, jež mají býti nahrazeny sménkami výrobními a jistotami státními, zestrátnění veškerého peněžního styku včetně obrátů na žiru, vybudování státního zúčtovacího řízení a státní dozor nad bankami.“

Jiný čelný muž národně socialistického hnutí, Gregor Strasser (dnes sice odstavený), v říjnu 1932 formuloval konkrétní program národně socialistický, oficiálně schválený a rozšířený, takto:

„Je třeba opatřiti práci asi pro 2 miliony lidí novými investicemi, na něž bude třeba 5 až 6 miliard marek. K financování tohoto programu je třeba rozšíření úvěrů na podkladě úvěru státního, poskytnutého Říšskou bankou. K tomu bude třeba rozšířiti oběh asi o 300—500 milionů marek, ostatní provede se transakcemi na žiru. Základem oběhu jsou výrobní směnky a státní úvěr. Teprve financováním pracovního programu utváří se zdravá měna. Je třeba odstraniti autonomii Říšské banky, je třeba zavésti kontrolu veškerého peněžnictví a úvěrnictví. Nechceme státní hospodářství a také nikoliv státní socialism, ale chceme socialismus, který chrání těleso národa před vnějšími i vnitřními nebezpečími a připouští plánovitou součinnost všech výrobních odvětví a všech stavů k podpoře obecného blahobytu. Je třeba oddlužiti zemědělství, avšak to nebude možné, dokud celé německé hospodářství nebude osvobozeno ze ztrnulosti a vysvobozeno z bahna zadlužení. Úroková míra musí býti snížena v dalekosáhlé míře, jak to odpovídá individuálním poměrům jednotlivých hospodářských oborů, ale jen generelní přeměna dluhů, provedená státními peněžními ústavy, zabráni ořesu důvěry a neoprávněným a nesnesitelným ztrátám kapitálovým.“

Uvidíme, jak při řešení hospodářských otázek uplatňují se pomalu, ale stále, vytčené zásady.

Nízký úrok počátkem lámání úrokové poroby.

Úsilí o snížení úroku je stále vedoucím motivem německé hospodářské politiky. Avšak jest přece jen patrná snaha nepostupovati překotně a při konkrétním řešení opíratí se o souhlas všech zúčastněných. Vůdcovský systém je ovšem prostředkem, který dovede souhlas a zdání dobrovolnosti vynutit. Tak jako do jiných hospodářských svazů, byl i do ústředního svazu německých bank dosazen spojovací komisař, jímž je ing. Daitz, jenž se uvedl na valné schůzi této organizace počátkem května proslovem, v němž vytkl stanovisko NSDAP. k otázce úroků, jak je bude při činnosti bank uplatňovat. Není bez zajímavosti sledovat myšlenkový (a také praktický) postup na několika citátech z jeho řeči:

„Prastará, zděděná moudrost našich předků, jež se uplatnila dosud v každé hospodářské soustavě, přes niž však v uplynulých 15 letech se soudilo, že je možno se přenést, praví, že daně nemají přesahovati desátek a úroky půl desátku. Neboť jinak nejsou udržovateli, nýbrž požirači substance. Předválečný poměr, kdy úrok z půjčených peněz činil asi 4 % a průměrný výnos pracujícího kapitálu asi 8 %, vytvořil zdravý poměr mezi kapitálem půjčeným a kapitálem pracujícím. Po válce, kdy daně dostoupily až 45 % hrubých příjmů, byl i vysoký úrok známkou organických poruch hospodářských. Jeden z důvodů vysokého úroku jest nelikvidnost německého hospodářství. Druhým důvodem, stejně důležitým, jest nafouklý bankovní aparát. Německý národ a německé hospodářství žádá po vás — obrací Daitz na představitel německého bankovnictví — abyste tuto část vysokých úrokových sazeb neprodleně odstranili. Je to ve vaší moci, ve vaší odborné znalosti a na vaší dobré vůli. Já budu působiti všemi prostředky, abyste těchto tří prostředků použili. Nemá smyslu, aby Říšská banka snižovala diskont, jestliže ostatní peněžní ústavy nesníží zároveň a ve větší míře rozpětí mezi úroky debetními a kreditními. Také úrok z vkladů musí však býti snížen.“

Čeho se prakticky dosáhlo?

Valné shromáždění Svazu německých veřejnoprávních peněžních ústavů se již usneslo stanovit nejvyšší úrokovou míru od 1. července při osobních úvěrech na 6½%, jež později má být, pokud to bude možno, snížena na 6%. Při tom nemají se počítati ani veřejné, ani skryté provise. Všechny úrokové sazby mají být přizpůsobeny sazbám předválečným a hlavně se má uplatňovati snaha o snížení úrokové sazby z dlouhodobých hypotek na 4½% včetně správního příspěvku. K tomuto svazu náleží všechny státní a zemské banky, zemské a obecní pokladny, hyp. banky a konečně veřejné banky, jako Rentenbank, Deutschlandkasse, die Deutsche Girozentrale atd. Dosud platí pro tyto ústavy, ostatně jako pro všechny úvěrové banky, úroková sazba, předepsaná ústředním úvěrovým výborem, stojícím pod kontrolou bankovního komisaře, 7% (skládá se ze základní sazby Říšské banky 4%, plus 1%, plus 1/6% provise měsíčně). Snížení sazby na 6½% půjde na úkor úrokového rozpětí.

Podobné snížení rozpětí provedly již také spořitelny při dlouhodobých úvěrech, neboť snížily hypotekární sazby až na 5½%. Při osobních úvěrech je snaha uplatnití obecně sazbu 6 procent, aniž by sazba z vkladů, která činí 3½%, byla snížena.

Koncem května vydal říšský ministr hospodářství výnos, jímž se nejvyšší sazba pro nové hypotéky stanoví na 5%. Pro úvěry delší než pět let činí nejvyšší sazba 5½%, při pružných úrocích stanoví se rozpětí 1—1½% nad diskontní sazbou Říšské banky, při čemž však nejvyšší hranice je 6½%.

Všeobecná a nucená konverse úrokových sazeb v Německu nebyla sice ještě provedena, ale vláda se netají, že jest jejím cílem. Ostatně již dříve byla snížena pro hypotekární dluhy zemědělské na 4 procenta a rozdíl proti úroku, na které zní obligace, ponejvíce 6 procent; platí peněžním ústavům, respektive majitelům obligací, stát. Národní socialisté stojí na stanovisku, že nejvyšší snesitelná míra úroků pro zemědělství je 2 procenta, což však se jim dosud proti Hugenbergovi nepodařilo uplatnit. V každém případě však již dosavadní přímé zásahy do úrokových sazeb jsou dalekosáhlé. Ještě dalekosáhlejší jsou však zásahy do úvěrových poměrů vůbec, zvláště pokud jde o

oddlužení zemědělství.

Cílem zákona, který byl k oddlužení německého zemědělství vydán, jest upravit poměry tak, aby majiteli zemědělského podniku při pořádném hospodaření bylo možno uhraditi náklady prostého života a zúročiti a spláceti dluhy, které zbudou po zavedení oddlužovacího řízení. Německý stát přispěje k tomu účelu značnými částkami. Při tom zůstávají nedotčeny hypotéky, požívající sirotčí jistoty. Stanoví se ovšem i pro ně úroková sazba a to (zpravidla jako dosud) 4 procenta s půlprocentním správním příspěvkem. Mezi ostatními dluhy se dělá rozdíl, byly-li učiněny před nebo po 12. červenci 1931 (bankovní krize v Německu). Dluhy, které byly učiněny před touto dobou, se posuzují jako výsledek nesprávné hospodářské politiky a proto ukládají se věřiteli veliké oběti. V oddlužovacím řízení, které provádí některý peněžní ústav k tomu soudem určený. Sestaví se tak zvaný oddlužovací plán, podle něhož přebírá zmíněný peněžní ústav závazek vyplatiti

v hotovosti pohledávky vzniklé po 12. červenci 1931. Peníze na to poskytne stát a sice ve výši 300 milionů marek. Při výplatě v hotovosti srazí se však 10 až 20 procent pohledávky s výjimkou pohledávek za mzdy a platy a za dodávky řemeslníků. Pohledávky vzniklé před 13. červencem 1931, pokud to nejsou první hypotéky se sirotčí jistotou, budou přeměněny na nevypověditelný dluh, zúročený 4½ procenty, při čemž stát pro nejbližší tři léta připlatí věřiteli ještě další 1 procento. Tento dluh se má umořovati v ročních splátkách, které činí půl až 5 procent. Splátky neplatí se však věřiteli, nýbrž zvláštní oddlužovací ústředně, která je odvede věřiteli, až je celý dluh zaplacen. Část starých pohledávek může býti zaměněna také za 4procentní oddlužovací úpisy, jichž vydá Rentenbanka za 300 milionů marek, což však bude stačiti jen pro zlomek starých dluhů. Jestliže se nedosáhne při oddlužovacím řízení dohody, nastupuje druhý jeho stupeň, při čemž všechny pohledávky, ať staré nebo nové, s výjimkou těch, jež požívají sirotčí jistoty, se snižují až na polovici. Vyňaty jsou mzdy, provozní úvěry vzniklé od počátku roku 1932, zálohy družstev a podobně. Škody, které při tom utrpí peněžní ústavy, budou jim nahrazeny státem (je na to připraveno 120 milionů marek). Předpisy pro oddlužovací řízení jsou takové, že usnadňují postavení dlužníka vůči věřiteli, zvláště tím, že případné dražby se zúčastní ústav, který oddlužení provádí, a je-li statek přiklepnut jemu, zůstane dosavadnímu majiteli. Aby se zajistilo, že statek nebude znovu předlužen, zavtělí se na něj zajišťovací hypotéka ve prospěch Rentenbanky, kterou ručí pozemek za to, že jeho vlastník po 10—20 let bude spláceti pomoc, poskytnutou mu státem. Splátky však se začnou teprve po obnově plné rentability zemědělství.

(Pokračování.)

do ba a lidé

Occidentalis:

Dva roky v zemi bez krise

Počínáme uveřejňovati články západoevropského komunisty, který žil v Rusku přes dva roky. Jméno své musí zamlčet z ohledu na ty, které v Rusku zanechal a na něž by nerad uvalil neštěstí pozornosti státní policie. Mlčeti úplně však nechce: považuje za svou povinnost vydati svědectví ve prospěch ohrožené demokracie, varovati mládež, aby nepřeskakovala netrpělivě tento stupeň, jehož cena se pozná právě v zemi diktatury.

I.

Je třeba vyplniti blanket.

Když jsem vyplňoval dotazník připojený k žádosti o povolení k přestěhování do SSSR, nebyl jsem dítětem, oslněným a ohlušeným vším tím, co se vyprávělo o zaslíbené zemi. Když jsem vyplňoval rubriky o tom, kdo jsem já, a kdo byl můj otec, co já dovedu a ve kterých politických stranách můj otec byl, co dovedu a na které frontě jsem bojoval, znal jsem stejně to, co píší knihy „Dvanáct let sovětského Ruska“ a „Výstavba sovětské republiky“, jako to, co píší nacionální časopisy o zvrhlosti celého národa a o syfilitických dvanáctiletých děvčátkách. Nevěřil jsem tomu ani onomu.

I jako organisovaný komunista jsem přes všechnu nepřízeň, kterou mi to vynášelo, mluvil často ve straně proti nesmyslnému propagandismu, jenž se nestará o to, že co chvíli upadá ve směšnou nevěrohodnost, a mluví o dnešním stavu v Rusku jen svrchovaně růžovými slovy jako o hotovém ráji na zemi. Tato metoda mate poctivé straníky a vystavuje je nejtrpčím zklamáním, když se kdy některý z nich pokusí do zaslíbeného Sovětského svazu odstěhovat. A z nestraníků nikdo tomu neomezenému blahobytu nevěří.

Když jsem vyplnil dotazník s mnoha rubrikami, které se mi zdály zbytečné anebo také směšné, jel jsem do Ruska proto, abych v tomto světadílu prostě jen našel práci, abych této obrovské zemi s obrovským průmyslem dal své služby, a za to od ní dostal tolik, kolik je třeba k prostému životu na jídle, na prostém bydlení a na svatém pokoji od všeho, co dělá starou Evropu rok od roku nesnesitelnější: od stranicových štvanic, nespravedlivých persekucí, prázdných polemik, od politických kariérování a od státu, který se plete do všeho.

Dva roky jsem strávil na západě, na jihu, a pak daleko na východě. O těch dvou letech by bylo možno napsati životní dílo. Nejen o socialistické výstavbě, nýbrž, myslím, že je však nutno napsati o těch dvou letech jen několik poznámek.

Těžko si vybrati.

Do Sovětského Ruska jezdí průmyslníci, turisté, inženýři a dělníci. Ze Sovětského Ruska se vyvážejí filmy, romány, časopisy a fotografie. Tam i zde bylo již ukázáno mnoho z toho, co se dá o Rusku dnes říci. Všechno nebude řečeno patrně nikdy: právě v důsledku nesmyslného propagačně absolutistického systému, jehož se Sověty drží. Vyvážené tiskoviny a obrázky říkají jen maličkou část pravdy o této zemi, průmyslníkům se znemožňuje pohled na tři čtvrtiny toho, co v Rusku existuje, a dělníci vidávají jen nejnepatrnější úsek prostředí těsně kolem sebe. Ze všech svědectví o dnešním Rusku jsou nejspolehlivější práce techniků a cizích odborníků. Chci k nim přispěti.

Myslím, že každý myslící člověk, jenž se z Ruska po delším pobytu vrátil, cítí tuto povinnost promluvit. Zprvu se snad mísí do této touhy trochu resentimentu, trochu neuvědomělé odvety za všechna příkoří a za všechno, o čem jsi musil dva roky mlčet. Ale za půl roku v téhle dnešní Evropě stačí k tomu, aby připamatovalo, že tu na „západě“ není také právě sladko žít, a že třebaže hmotné podmínky životní u nejširších vrstev, i u nezaměstnaných jsou desateronásobně příznivější, nežli na „východě“, přece jen se duševní nesvoboda západoevropská a středoevropská dá dnes už docela dobře porovnat s nesvobodou východoevropskou. Půl roku pobytu v západní Evropě a cest mezi demokratickými, fašistickými a hitlerovskými státními systémy vezme tvým sovětským vzpomínkám všechno ostří resentimentu a zbaví tě sklonu k příliš pohodlným protikladům „U nás“ a „U nich“.

Trvá však ona potřeba promluvit, říci pravdu, zbatiti se odpovědnosti za neoprávněné mlčení. Ten, kdo nezanechal v Petrohradě, v Charkově, v Novgorodě desítky dobrých přátel, může vyprávěti své vzpomínky v cyklech přednášek. Nám je to znemožněno, nemáme-li všechny své známé vystaviti nejneslýchanějším persekucím: ve smyslu marxistických zásad je každé podávání zpráv o Rusku činností protirevoluční, a sám jsem se přesvědčil už dávno v Paříži i v Lyoně, jak daleko

sahá v takových případech vliv GPU. a na jaké vzdálenosti působí svým nátlakem. Proto se omezujeme jen na stručné poznámky.

Loď vjíždí do přístavu.

Jel jsem do Ruska bez přemrštěných nadějí a bez příliš růžových snů. Jiní jeli tam proto, že se konečně chtěli již usaditi v definitivní zemi, kde se dělnictvu vede líp než kdekoli jinde, kde je postaráno o jeho zdraví i jeho oddech, o jeho soukromý život i jeho prázdniny, a jeho stáří. V zemi, kde inženýr má všechny pracovní možnosti, kde mohou býti realizovány všechny projekty, jež jinde byly odkládány. Kde není bohatství, ale kde není také materiálních starostí. Kde osobní život byl osvobozen, kde je tvůrčí svoboda, kde není povinnost vojenské služby a zabíjení na poli cti a slávy. Já jsem jel do Ruska, poněvadž jsem v něm viděl zemi, kde se život organisuje rozumně, kde stojí v čele idea celkového prospěchu, kde se dá radostně pracovati pro dílo samotné.

Byla tu pestrá společnost jiných vystěhovalců na lodi z Kodaně do Leningradu: dělníci, kteří věřili, že teď jedou konečně do vlasti, jeden spisovatel, jenž chtěl uniknouti jhu žurnalismu, francouzský lékař, jenž se příliš začel do literatury od Saint Simona po Henriho Barbusse a Romaina Rollanda (a jenž tehdy ještě nevěděl, že se s ním setkám za půldruhého roku a že bude hladověti při svém příjmu 300 rublů), strojník, jenž odjížděl z Evropy, kde ve válce stavěl tanky, do SSSR, kde v Charkově stavěl tanky dále, jen za trochu horších podmínek, a také jeden chemik, jenž dělával umělá hnojiva a v Novém světě pak předsedal na výrobu jedovatých plynů.

Ještě před vystoupením z lodi se vedly vášnivé debaty, jako úvodní nota pro tento nesmírný světadíl věčných diskusí. Ještě v posledních chvílích byly všechny pochybnosti nebo námitky, které se jen vyskytly, odmítaly pojmy, které vykonávaly magický vliv: „Maloměšťáctví“ a „Protimarxism“ zarážely jakoukoli další námitku. Působily i ještě tehdy, když jsme po prvé prošli kolem zelených pohraničních policistů GPU, když jsme po prvé jedli dosti málo a dosti špatně, když nám bylo proměněno 12 francouzských franků za jeden rubl (15 Kč) a když pak jedna krabička cigaret stála 10 papírových rublů (150 Kč). Potlačili jsme svou nespokojenost a umiňovali jsme si, že soudruhy ve straně upozorníme po svém ubytování na tyto nepřístojnosti, které mohou nepříznivě působit na přijíždějícího cizince, ať už má vůli sebe lepší.

Veliká fasáda.

Jel jsem do Ruska jako organisovaný komunista a jako poctivý straník. Rozešel jsem se s Ruskem skoro přátelsky, a byl šťasten, když jsem měl za sebou zase Varšavu, Berlín i Štrasburk, jako poctivý nekomunista. Stal jsem se tím přesvědčenějším socialistou, čím důkladněji jsem poznával, že se socialismus tou metodou, jako se realizuje v Rusku, nedá uskutečňovati.

Slyšel jsem od tolika hlasitě i tajně slova strašlivých zklamání, slyšel jsem jiné, kteří bývali nejvášnivějšími přívrženci a po několika letech pohybu proklínali tento stát. Vrátil jsem ne tak s pocitem zklamání, jako s pocitem bezmocného smutku z toho, co se tam vyčerpává zoufalé energie, co se tam vykonává šílené práce, co se tam načrtá fantastických plánů, a všechno marně. Nynější rozklad, zoufalá krize, nezaměstnanost a hlad

v Sovětském svazu nekompromitují jen bolševismus, nýbrž ohrožují socialismus v celé Evropě: v této těžké době, kdy se v tolika státech spolu se socialismem likvidují všechny vymoženosti demokracie krok za krokem. A tu právě v zájmu demokracie, která je dnes jedinou zárukou zachování všeho toho, co si socialismus za několik desetiletí prakticky vydobyl, je třeba mluvit bez váhání pravdu o Sovětsku.

Je třeba prostudovati krize této „země bez krise“. Je třeba se podívat na nezaměstnanost této „země bez nezaměstnaných“. Je nutno promyslet neuvěřitelnou bezplánovitost této „země plánovitého hospodaření“. Podívat se na tento socialismus a otázati, je-li to socialism. Ve smyslu ruských propagačních plakátů, postavití proti sobě ono „U nich a u nás“, srovnati ty „dva světy“. Odhaliti tu kulturu fasády, obviniti nepoctivost toho „vše pro propagandu“, podívat se ve svobodné zemi na moc její strašlivé censury, v zemi hospodářského blahobytu na její hlad a inflaci, v nejbohatší zemi „budoucnosti“ na to, jak se po patnáct let rozprodávala a jak se vyexportovala celá do ciziny, jak se z ní bezhlavě vyprodalo, co jen bylo možno, takže tu stojí žebrácky vyčerpaná a beze schopnosti obnoviti zdroje svého bohatství a zachrániti prameny příjmů.

Výkladní skříně a co je za nimi.

Je třeba podívat se na osvobození východních národů a na novou osadní politiku s novými bombami nad koloniemi, jednou na dělnická sanatoria a po druhé na to, jak žije muž bez legitimace strany. Jak vypadají dnes ruské pohřby a jak útočné brigády, co se dá koupit na týdenním trhu a co se nabude „jen za valutu“, jak se mají spekulanti a jak lidé v hotelu Metropol, jak žije dáma z baru a jak žije v Rusku zahraniční komunist.

Projdeme-li touto zemí, musíme si všimnouti toho, co stojí v Baedekru a co v něm nestojí, co smí viděti turista a co nikoli, jak se podává návod pro fotografického reportéra. Cestující a „Inturisté“ nám podali již mnoho dojmů a vylíčili nám chaos těch rychlých představ, které se vám mihnou při onom druhu poznávání života v Sovětském svazu, při němž se ráno proběhne továrna na kulíčková ložiska, pak prohlédne Kreml, proletí se dopoledne vězením a hned zas velkými hotely. Podávati takové impresse z Ruska nemá smyslu.

Ovšem při procházce moskevskou ulicí vidíte mnoho zboží ve výkladních skříních, boty laciné kvality a drahých cen, konfekční oděvy (jakosti, kterou můžete u nás odhadnouti na 220 frs.), ruční kabelky, pudr a voňavky. Cizinec, který tu jen proběhne, může mítí dojem, že třebaže všechno to zboží je poslední kvality, přece jen se tu dá kromě banánů, ananasu, citronů a pomerančů přece něco nakoupiti. Cizinec totiž nezjistí jednu nepříjemnou podrobnost: že je to zboží jenom pro výklad. Skoro všechno, co v těchto výkladech vidíte z předmětů denní potřeby, jsou poslední a nenahraditelné kusy obchodu, které se neprodávají, ponechávají se pro výklad, možná že pro vzpomínku.

Ovšem, vstoupíte-li do velikého obchodního domu „Mostorg“, najdete tu i zboží denní potřeby, jež se prodává: turista však nepozná, že nabízená konfekce se nedá nosit a je z takového materiálu, jaký jsme poznávali v posledním roce války, že mýdlo, které se prodává kus za 1.50 rublu (22.50 Kč), je z podivné hlíny, druh, jaký se nedostane jinde na světě, že zubní pasta za 3.50 rublu (asi 50 Kč) se nedá vzítí do úst. Je tu také oddělení pro turism, prodávají se také lyže, ale bez vá-

zání, vázání je jen pro rudou armádu, a v zimě se tu uvazují lyže tkalounky, provázky, hadříky a kdož to viděl, čím vším.

To turista nevidí.

Co nevidí turista.

Turista nikdy nespátí, jak vypadá „dětský ráj“, jak žijí děti bez výchovy (o nichž se říká, že prý problém „bezprizorných“ byl již naprosto spolehlivě vyřešen), a jak se daří tuberkulóze. Jak na jedné straně žije sedlák, jenž si připadá podveden, jak stará inteligence, jak vypadá honba za zlatem.

Turista nepozná, co je to strach, který se plouží celou nesmírnou zemí ve dne a v noci, jaká je hrůza před špicly a před špionáží, nepozná, existuje-li dosud „Čeka“, jakými metodami vládne strana, a jak vypadá „země bez opoice“. Jak pracuje GPU, jak je vnitřně organisována, co dělá pohraniční GPU, jak pracují všichni proti všem, jak vypadá GPU v rodině a všude. Jak se střeží cizí vyslanectví a jak hotely, jak jsou agenty policie vrátní v domech, číšníci v hotelech a děvčata v jediném moskevském baru, jak působí GPU v továrnách, jak v červené armádě, jak pracuje proti trockistům, proč bylo zastřeleno pětáct lidí a proč sta jiných, jak to vypadá v lesích severu a jako ve sklepech poltavských, jak všude jsou střežení domnělí škůdci bez konce až po bezvýznamného dělníka, a jak je střežen sám Stalin.

Turistovi nebude nápadným ani první den, že všichni tlumočníci, kteří jej tak ochotně doprovázejí při jeho prohlídkách a dávají mu informace při projížďkách Inturistu, jsou agenty GPU. Jsou dobře vyškoleni ve zvláštních kursech a dokonale ovládají umění, dávati s velikou pohotovostí chatrné odpovědi tam, kde některý nebezpečně zvědavý turista klade dělníkům v továrně hloupé otázky, jak se jim vede a jak jsou spokojeni. GPU kontroluje všechny velké hotely, jakmile opustíte pokoj, již se studuje obsah vašich zavazadel, a to, co vám na nových šatech, knihách, novinách a nadbytečných potravinách nebylo odňato ještě na hranici, zmizí vám dodatečně.

Turista spokojí se tím, že spatří několik ulic ve středu města, které byly pečlivě asfaltovány. Nestará se o to, že dvě ulice vpravo a dvě ulice vlevo je již špinavá vesnice, v níž se nedá vůbec jet autem, nechcete-li si polámat pera v prvních pěti minutách. Krása automobilismu se táhne v Rusku na 40 km od Moskvy. Dále je možno podnikati už jen dobrodružné výpravy.

Dámy z baru Metropol.

Turista je hodný tvor a neslídí příliš, po věcech skrytých. Dá se ubytovati v Moskvě buď v hotelu Savoy nebo Metropol, v Grandhotelu, v Internationalu nebo v Novomoskevském. Platí tam průměrně za pokoj denně 90—150 franků.

Tyto hotely nejsou jen pro turisty: jsou určeny také pro velké průmyslníky, kteří sem přijeli za obchodem. Scházejí se v jediném moskevském baru v Metropolu. Byly tu tři zaručené barové dámy, subagentky GPU, které vlastně provozovaly prostituci jen levou rukou. Jsou zařizeny na mezinárodní zákazník, na Francouze, Angličany, Američany, Němce a Negry. Vzhledem k důležitosti svého povolání mají oprávnění nakupovati ve „valutních obchodech“ určených pro cizince. Jsou jim pořízovány k výkonu jejich zaměstnání luxusní toalety, dodávány hedvábné punčochy, přepychové prádlo a kožišiny.

Mají za úkol starati se o všechno, oč se cizinci zajímají a co mezi sebou mluví. Za zvláště dobré výsledky dostávají zvláštní odměny. To je veřejným tajemstvím. Všem cizincům je totiž od prvního dne veřejně známo, že tyto dívky patří k GPU, to však nijak nezmenšuje jejich oblibu. Jsou v tomto baru se špatnými nápoji, v této šedi moskevského života, v tomto velikém smutku nesmírné země bez radosti, pro tyto průmyslníky jediným útekem z reality a jedinou příležitostí vnést do těžkých dnů trochu romantiky, třeba že byla pochybná.

Je tu také kavárna, jediná dobrá v Moskvě, v níž možno koupiti skutečnou kávu a pečivo tak dobré, jaké není jinde v Moskvě. Je však také jen „fasádová“, je udržována pro dobré zdání. Stejně je tomu s restaurací, do níž mají přístup opět jen cizinci, lidé z GPU, vysocí funkcionáři strany a průmyslových trustů, proletariát je vyloučen již samotnými cenami: večere pro dvě osoby je tu za 80 rublů (asi 1200 Kč).

Aby ruský venkovan nebyl přece jen docela odtud vyloučen, hraje tu alespoň před prázdnými židlemi podniku dvacetičlenná cikánská kapela, jež hraje táhlé lidové melodie. Všichni její členové jsou židé, patřili dříve k obchodnickým a buržoasním rodinám a našli v tomhle alespoň možnost obživy. Hrají pro lepší náladu uprostřed toho neradostného prostředí. Ke špatné náladě je dosti důvodů: Evropan tu nenajde ani v jídle, ani v bydlení ani v obsluze nic, co by se dalo srovnati s průměrnou jakostí západní. A vysoké ceny mají k tomu ke všemu ještě posláni národohospodářské: jsou určeny k tomu, aby nepřímým způsobem připravily americké a německé inženýry, kteří se dali zlákatí vysokými gážemi specialistů, opět o jejich peníze.

Člověk, který chce jíst.

Takhle nevypadá ovšem stolovaja, restaurant pro obyčejného člověka a pro dělníky. Jídlo je tu podle našich měřítek nedostatečné, Francouz bude marně žádati svou zeleninu. Maso většinou jen ve formě „boulet“, v nichž se však najde zase daleko více namočeného chleba, než rozsekaného masa. Rost-beaf nebo řízek se nedostane ostatně ani ve velikých a drahých restauracích.

Pro chudé je tu karfiolová polévka bez masa, k ní se jedí velké černé kroupy. To je standardní dělnický oběd posledních let. Pije se podivná limonáda, o níž se nedohádáte, jak přišla ke svému jménu. Místy mají slabé světlé pivo, na něž čekávají dělníci ve „frontách“. Káva je vodnatá a barví se jen trochu cikorkou.

Pouze pro členy GPU byly zařízeny dvě restaurace, které jsou mnohem slušnější ve své úrovni. Přístup do nich je povolen jen na zvláštní výkazy. Jakost jídla je tu jako ve velikých pěti hotelech, ceny jsou nižší o čtyři pětiny. Stále však daleko přesahují ceny parížských restaurací podobné úrovně. Vysocí zřízení GPU jsou tu dobře známí a smějí vyslovovati zvláštní přání, která se jim ochotně plní. Je v tom něco odporného, v té servilnosti, v té oddané plíživosti, s níž se těmto zřízencům ve hrůze podlézá a otrocky vyhovuje. Tomuto druhu poddanosti si musíme při pobytu v Rusku přivykatí.

Člověk, jenž může nakupovati „za valutu“, kupuje v Moskvě v „torgsinových“ obchodech. Dostane v nich za trojnásobnou evropskou cenu zboží špatné jakosti. Prodává se tu finské máslo, protože Rusko už nemá vlastního, finská vejce, i finské mléko, protože zemědělská produkce v Sovětském svazu přestala. Jsou tu

také americké konzervy, ruské ryby, špatný salám a mléko.

V „torgsinovém“ obchodě může nakupovati pouze cizinec, jenž tu doplňuje za valutu svou výživu, neboť to, co dostává na známky v uzavřených obchodech, daleko nestačí. Zejména ne v poslední době, kdy pro veliký hlad a nouzi byly všechny přiděly omezeny na minimum.

Co dělají chudí.

Přiděly plodin vypadají nyní v Rusku takto: muž se ženou má měsíčně nárok na 2.50 kg másla, 5 kg masa, 3 kg ryby, 3 kg cukru a denně 2 libry chleba. Do polohy „masa“ se však počítá i salám a omastek. Zeleň není v zimě vůbec, ostatek roku jen zřídka. Hlávkový salát, kedluben a špenát je hotovou lahůdkou. K tomu má nárok jen ještě na 20 vajec. Ostatek dokupeje v torgsinu.

Mohou tu nakupovati také sedláci a včerejší lidé, kteří jsou s to platiti zlatem. Přinášejí se poslední medailonky, snubní prsteny, náramky, hodiny a řetízky, a vyměňují se třeba za máslo pro nemocného nebo za mléko pro novorozeně. Kupují tu také ti šťastní, kteří mají v cizině příbuzné, kteří jim posílají měsíčně nějaké peníze.

Kupci z „torgsinů“ jsou však pod stálým dozorem a nákupy v nich se musejí dít co nejopatrněji. Kdo kupuje za hotové, je už tím podezřelý a určitě je pozorován. Při placení zlatem se ovšem dává směšná cena za drahý kov: za zlatý řetízek váhy 17 gramů dostanete pár bot. Léčiva však nedostanete ani za zlato.

Sotva že se vám podaří sehnati z léčiv ta nejdůležitější, o nějakých medicínálních specialitách nemůže býti ani řeči: dělník sotva sežene chinin proti malarii, jednomu známému v Petrohradě umřela žena, protože nesehnal po celém městě ani špetku kafru potřebného k injekci při srdeční chorobě.

Zejména ženy podnikají hotové honby za kouskem vaty, o níž je tu zvláštní nouze. Zřídka se podaří sehnati balíček, tenký jako prst. Stejně je tomu s aspirinem. Nedá-li se koupit, dá se snad v příznivém případě alespoň vyměnit. Rusko žije ve věčných výměnných obchodech. Výměnou je možno dostatí dokonce někdy i něco, co se zdá hotovým zázrakem: importované hedvábné punčochy.

Tak plyne ruský život: v pachtění za obživou, v jízdách šíleně nabitou tramvají, v honbách za novinami, při čemž jen někdo má právo státi se předplatitelem. Říká se, že prý „každý dělník má nárok na bezplatné divadlo“, s frontami před biografy a levnými divadelními lístky však jsou celé historie. Podíváme se blíže na to, z čeho žije ruský malír a ruský spisovatel, na jehož knihy se už nedostalo papíru, a který také nemůže ani knihy čísti, protože náklady knih jsou rozebrány rychle mezi těmi, kteří na to mají zvláštní právo, a na ostatní se prostě nedostane.

Červená romantika a červený kýč.

Podíváme se, jak vypadá ruský sport, a kde se koupe dělník. Jak žijí studenti a jak invalidi bez práce. Jak se slaví 1. květen a jak 7. listopad, a jak hospodaří „věčná komise“. Jak vypadají ruská lázeňská místa.

A také, jak pracují ruští giganti, co je možno si počítí s elektrickým proudem, pro něž není továren, které by ho odbíraly, jak vypadá romantika Dněprostroje a čemu se říká industrialisace světadílu, na zádech sedláka. Zeptáme se, zač je auto, co se platí za zahraniční ma-

teriál a jaká je vlastná výrobná cena, jak to vypadá s vývozom i dovozom.

Navštívime bolševické oslavy Richarda Wagnera a podívame sa, jaký majú poměr lidoví komisaři k baletu velké opery. Co je to kultura, jak vypadají sádrová poprsí hrdinů a lesklé barvotisky. Jak se dělá film, divadlo a literatura, jak nástěnné noviny, jak vypadá červená romantika a jak červený kýč. A kdo se zabývá ještě kulturou v této strašně chudokrevné zemi, v níž ve strašném stihomamu před nebezpečím vidí vládnoucí záchranu v jediné cestě: vše pro zajištění příští války.

K poznání toho všeho je třeba delší doby. V prvních dnech pouze turista s uspokojením pozná, že na ulicích se opravdu pohybuje jen ve svém šedém stejnokroji šedivý dav, že měšťáci byli opravdu odstraněni. Pozná, že ve stejně šedivých stejnokrojích chodí také úředníci GPU a vysocí zřízeníci sovětské republiky. Pardon, oni nechodí: jezdí v nejdražších autech světa, a úzkými uličkami, v nichž není ani místo na vyhnutí, projíždějí Caillacy, Rolls-Royce a nejtěžší Lincolny o 100 HP. Náš turista se proto nepohněvá, neboť několik už těchto Lincolnů je určeno v této zemi propagandy i pro něho. Všichni „Inturisté“ jsou v jejich pohodlných kreslech rozvázeni po pozoruhodných místech Moskvy, jež se lehce a jako ve filmu míhá venku před jejich skly. Je to měkké a hebké a kouzelné dívati se těmito skly Lincolnů na tuto zemi, která nemá krísi.

Život a instituce

H. Honzíkova - Prušáková:

Móda, nebo obchod módou?

I.

Obchod pracuje rychleji než lidská povaha

Ve výkladní skříni zlatnického krámu leží štítek s nápisem: „Dejte si svůj snubní prsten předělati podle nejnovější módy!“

„Člověk musí jít s dobou,“ povídá paní, která jde kolem s japonským pinčlíkem na šňůře. „Jakápak je asi ta poslední móda. Ostatně už dlouho se nosí snubní prsteny vykládané brilianty, perličkami, nebo alespoň s rytinkami. Můj hladký prstýnek je už docela nemoderní.“

Vedle je výklad střeveců, za ním krám pánské konfekce, o dům dále vystavuje Maison Lili dámské klobouky. Výklady obepínají ulice velkoměst pestrým pásem. Všude je vyloženo zboží poslední módy, neboť nikdo by se neodvážil vystaviti střevice, obleky nebo klobouky z minulé sezony. Ty, které se z nich včas neprodaly, budou odprodány za zlomek ceny při výprodeji nebo vůbec zůstanou na skladě. To je samozřejmě, to je riziko módy, s kterým se počítá v obchodní kalkulaci.

Ale ve vedoucím módním časopise čteme: „V naší době, často označované za dobu standardu, zbývá alespoň umění, zbývá alespoň móda, aby chránila fantasii.“ Tato móda a obchodní kalkulace? Je to právě tato mesaliance, která nás zajímá.

Lidé touží po změně a střídání. Jako odpověď na tyto touhy běží kolem nich proud času, strhující upotřebené a vyčerpané. Ale lidské záliby nejsou jen výzvou k uspokojení, jsou skvělým artiklem, hybnou pákou obchodu, zlatými zrny na ryžovišti podnikání.

Žádají-li si zákazníci střídání, prosím, toto střídání je na skladě. Střídání tak pestré a rychlé, že může uspokojiti nej-

náročnějšího. Bohužel, většina lidí nemění své záliby tak rychle. Střídání jim předkládané je jim nepříjemné, unavuje je a vyčerpává. Ale transformátor módy, jednou zapjatý do výrobního stroje, pracuje mechanicky a zrychluje na povel své tempo bez ohledu na rytmus lidských instinktů. Nabídka střídání a změny je větší nežli záliba v střídání a změnách. Je tedy nutné zpětným pochodem opět vychovati tyto záliby a získati je pro účele obchodní prosperity. Zde začíná úkol reklamy a odborného obchodního tisku. Že reklama pochopila tyto možnosti, není novinkou.

My jim ty kalhoty vnutíme!

Americký list oděvního průmyslu, „Daily News Record“, přinesl v polovině minulého desetiletí článek referenta, který studoval v Palm Beach pánskou módu. Ohlašuje novou módu flanelových kalhot na golfových hřištích a obrací se ke svým členářům-obchodníkům slovy:

„Teď přišel čas, že můžete prodávati flanelové kalhoty v ohromném množství, proto buďte na stráži! Muž v obyčejných bílých flanelových kalhotách je v jakýchkoliv lázních prostě nemožný. Jeho okolí by si myslelo, že má jedny kalhoty, které v noci ve svém pokoji pere a žehlí. Je to podobné jako s košilemi. Jenom velmi málo mužů si může dovoliti, aby v jejich okolí vzkličila domněnka, že nestřídají košili denně. Samozřejmě mají vaši zákazníci mít bílé flanelové kalhoty, ale mají je střídát s proužkovanými, mají mít na př. více kalhot s různými proužky. Mluvte otevřeně a řekněte pánům ve svém městě, proč musí mít bílé, šedé, jednobarevné a proužkované kalhoty... Kupující si myslí, že vidí přesně, co chtějí. Přes to se jim to musí říci. Uvěří grafické tabulce, kde se jim bude střídavými čísly vyprávěti, co nosí muži, kterým všichni závidí a kteří platí za vzor...“

„Nemůžete sice míti více hlav než jednu, proč byste však neměli míti více než jeden klobouk!“ Těmito slovy zahajoval jakousi slavnost prezident „Národního sdružení majitelů konfekcí v Americe“, které si předsevzalo zvýšiti odbyt ve svém odvětví. Následovaly rady posluchačům, jak to mají nastrojiti, aby svým zákazníkům prodali tři klobouky najednou. Obchodníci obuví se připojují prohlášením: „Doufáme, že dosáhneme toho, aby muž, který má po patnáctém květnu na nohou ještě zimní střevice, měl tak trapný pocit, jako muž, který má po patnáctém září ještě na hlavě slaměný klobouk.“ Nábytkový průmysl oznámil, že je připraven na reklamní tažení, které má vychovati Američany k tomu, aby každý rok střídali sloh zařízení svých domů. „Women's Wear“ z roku 1925, z doby všeobecného rozšíření a úspěchu plstěných klobouků, přináší zprávu majitelů kloboučnických továren, že bude podniknuto tažení proti plstěným kloboukům, neboť tyto klobouky vydrží příliš dlouho.

Taková tažení zápasí často s překážkami. Lidé nechtějí tak snadno upustit od nejlepších klobouků, jaké kdy měli na hlavách. Plstěné klobouky byly sice vytlačeny z mnohých svých posic, ale udržely se. Ale pamatujete se na dámské klobouky z roku 1926? Vysoké komínky podobající se cylindrům, posazené tak hluboko do očí, že obočí pod nimi zmizelo. Kdyby dnes některá žena vyšla na ulici v tom nejjednodušším (t. zv. anglickém) klobouku z tohoto roku, lidé by se ohlíželi a smáli. Pak přišly všemožné fáze změny na cestě velmi neplodného vývoje: od klobouků nasazených do očí, přes klobouky odhalující čelo a polovinu vlasů, ke kloboukům opět do očí nasazeným. Neboť ty uvidíme patrně za výklady v nejbližší době. Ohlašují to první vlaštovky ve vedoucích módních časopisech, obrázky a provázející je výchovné referáty: „Pamatujte se na časy, kdy bylo směšné a téměř nestoudné ukazovati své obočí? Snad tam opět dojdeme reakci na příliš nahá čela, která jsme viděli.“ (Vogue.)

S takovými referáty není zapotřebí polemizovati. Je jasné, že tam nedojdeme vedení reakci, ale rukou obchodní podnikavosti, které stále ještě říkáme móda a která se zmocnila vlády nad našimi reakcemi. Vedení touto rukou šli jsme stu-

pínek od stupínku, od zmeny k zmene, kupovali, predelávali, odkládali, uvažovali. Milióny ľudí si denne lámou hlavu nad tým, jak by se prízpůsobily diktature módy.

„Nejsme o nic horší...“

U mizivé menšiny je to starost o zachycení posledního (pro někoho jiného, než pro klienta několika vedoucích pařížských domů téměř nezachytitelného) odstínu poslední módy. Tato starost, která bývá předmětem opovržení a odsuzování, stačí přes to k vyplnění času a života oné menšiny lidí. Sidney a Beatrice Webb uvádějí příklad bohaté paní, která potřebovala k opatření své garderoby pracovní síly sta až dvou set lidí. Měla sedmdesát devět nočních košil a převlékala se průměrně pětkrát denně. Jakási paní Smith-Wilkinsová v Anglii byla hrdá na to, že má šperky za 3,400.000 dolarů, šatů za 128.000 dolarů, klobouků za 64.000 dolarů, a sobolí šálu za 60.000 dolarů.

Veliká většina lidí vědomě nebo bezděky napodobí onu privilegovanou menšinu. Národohospodář T. Webben píše,

„že aristokracie a v demokratických zemích plutokracie udávají jen směrnice pro všeobecnou spotřebu a s ní souvisící plýtvání. Bezprostředně potom přicházející třídy napodobí toto plýtvání až k hranicím svých peněžních prostředků z čistě lidské potřeby ukázi svět, že nejsou o nic horší než ti druzí. Každá hospodářská třída se pokouší o to, aby se mohla zúčastnit přepychu bezprostředně nad ní stojících. Vzácné voňavky pro bohaté soukromníky přijdou do prodeje jako laciné voňavky pro prodavačky. Módu prince Waleského napodobí bursovní spekulanti a o něco později také účetní.“

Menšina lidí na druhém pólu, finančně nejslabší nebo staří a nemocní lidé, se snaží uvést neodbytné zlo módy na nejmenší míru. Přízpůsobují se jí jen tolik, aby nebyli příliš nápadnými a předmětem posměchu. I to za cenu obětí. Představte si asi čtyřicetiletou žebračku, stojící za dveřmi v lehkých šatech a ubohém svetru asi za pětistupňového mrazu. Prosí o něco na sebe, a jsou jí nabídnuty dva kabáty na vybranou. Asi deset let starý kabát z bezvadné, teplé látky, podšitý vatou, velmi střízlivého, ale staromódního, nyní tedy směšného tvaru. Druhý lehký a hodně unošený kabát, přibližně dnešní módy. Vzala si druhý.

Je zajímavé, že dnešní zkomercialisovaná móda se dostane i tam, kam nemá obchodní cestu. Vtírá se tam automaticky silou ideové orientace, kterou se jí podařilo nasycit atmosférou. Do výběru žebračky, dokonce i za hranice svého dýchatelného vzduchu, do oblasti odlišného distribučního systému. Na fotografiích z derby v SSSR. vidíme dívky širokých ruských tváří v ubohých napodobeninách „poslední francouzské módy“.

Intriky módních podniků.

A přece někteří lidé se vědomě pokoušejí uhnouti módě, ošáliti ji. Móda předpisuje sezonní kabáty, sezonní šaty, klobouky atd. Je možné opatřit si tyto části obleku okleštěné od detailní příslušnosti k určité módě a podrobené jí jen v hlavní linii, která se nemění přece jen tak často. Ale obchod módu je na stráži a nepropustí tak snadno ani jedné své oběti. Pánové Patou, Worth, Paquin, paní Chanel, Vionet, Lanvin a jiní majitelé několika vedoucích pařížských módních domů, které udávají módu, rozumí dokonale své věci. Detailní, t. zv. výstřední znaky té které módy souvisejí organicky s její hlavní linií. Prodělají rychle několik změn, kterým hlavní linie odolává. Ale detailům se podařilo vytvořit odlišný typ a strhnou hlavní linii s sebou.

Aparát změn je promyšlen tak, aby charakteristické znaky módy nové daly jasně a zjevně najevo minulé módě její zastaralost. Módní referentky radí svým čtenářkám a utěšují je: „Nebojte se, budete přeshívati.“ Ale na to také je pamatováno. Změny jsou toho druhu, aby přeshívání bylo co nejtěžší. Pa-

matujete se na přechod módy krátkých sukní a nízkých pasů k dlouhým sukním a pasům skutečně v pase? Sukně se prodloužily nejprve vzadu k zemi, ve předu zůstaly ke kolenům. Pasy se zdvihly vpředu, vzadu zůstaly na bocích. Tento přechod prožívaly všechny švadleny od nejdražších domů k laciným konfekcím a v té době se nedalo přeshívati. Pak teprve přišly dlouhé sukně a pasy v pase podle názoru onoho referátu z Vogue patrně proto, aby nervy zákaznic byly ušetřeny tak prudkého přechodu.

Móda žádá neúprosně svou daň ztraceného času, ještě neúprosněji však trvá na dani ztracených peněz. Jejím poplatníkem je tu stejně paní s košíkem nákupů, paní s pinčikem, pán v kožichu a dělník v modré bluze, prostě všichni lidé v obchodní civilisaci. Všichni jsme obklopeni módou. Pokoj, ve kterém se probouzíme, pokrývka, kterou odhazujeme, koflík, ze kterého pijeme ranní čaj, nejsou jen pokoj, pokrývka a koflík. Jsou pokoj + móda, pokrývka + móda, koflík + móda. Paní s košíkem potřebuje prádlo pro děti, teplou šálu pro muže, pletenou bluzu pro sebe. Nejsou k dostání. Na skladě je pouze prádlo + móda, šála + móda, svetr + móda. Paní potřebuje pletenou blůzu, ale platí pletenou blůzu + módu. Je tato móda drahá? Dnešní móda je řetěz stálých změn a změny jsou to nejdražší v dnešní výrobě.

Neboť jednou ze základních potíží strojového hospodářství a hromadné výroby je nepružnost, ohromné náklady, které vyžadují sebe menší změny vyráběných typů. Když se Ford rozhodl změnit model T v model A, stál ho tento zásah do pravidelného chodu výroby sto milionů dolarů. Ovšem výbava každé továrny není tak složitá, ale přes to dnešní způsob výroby, opatřený nesmírně drahým výrobním zařízením, je předurčen k tomu, aby produkoval promyšlené, vyzkoušené a co možná dokonalé výrobky, které by se měnily co možná nejméně. Právě jen tolik, kolik by vyžadoval vývoj k větší dokonalosti. Móda staví na hlavu tento vývoj v odvětvích, kde vede slovo. Největší zmatek je tam, kde má móda největší vliv: v textilním průmyslu. Látky vyrobené v jedné sezoně jsou druhou sezonu méněcenné, někdy náhlým obratem módy vůbec neprodejně.

Stuart Chase píše ve své „Tragedy of Waist“ o vlivu módy na textilní průmysl:

„Nevypočitatelné módní zprávy dávají celému textilnímu průmyslu silně spekulativní ráz, což se ovšem jeví jak na látkách, tak na provedení. Vyrobení a rozeslání textilního zboží vyžaduje určitého času: je zapotřebí asi čtyř až šesti měsíců, aby se v hospodářském slova smyslu látky vyrobily a rozeslaly. Dnes je tomu však tak, že textilní továrna zařízená na výrobu módního zboží ve velkém, ztráví první polovinu sezony tím, že se pokouší poznatí resp. uhodnouti náladu trhu a čeká na pevné objednávky, aby druhou polovinu sezony pracovala horečně a přes čas. Tři měsíce čekání a tři měsíce spěchu, při čemž ani jedno ani druhé období nepředstavuje správnou formu účelné práce. Totéž, snad ještě ve zvýšené míře, můžeme říci o konfekci. Strach před náhlou změnou módy nutí obchodníky, aby odsunovali objednávky na nejposlednější chvíli, čímž se zase maří jakékoliv plánovitě hospodářství v textilních továrnách. Samozřejmě důsledky tohoto stavu jsou: hrozná sezonní přetížení ve všech průmyslech odvislých od módy a jemu odpovídající nezaměstnanost, nedostatek systému a konečně všeobecné plýtvání“...

Ovšem plýtvání se dnes považuje za jakousi obhajobu. Není odbytu a volá se po něm. Výroba, která nasycila trh už několik let před tím, než široké vrstvy pocítily krizi, počala už tehdy přelévati svůj kapitál a své pracovní síly všude tam, kam jen našla cestu: do reklamy, do meziobchodu... proč ne do obchodu tak lákavým zbožím, do obchodu módou?

Proud výroby uvedený do chodu obchodem se valí jako nezadržitelný proud krupicové kaše z pohádky. Ale babička je už přejedena a kaše teče proudem po podlaze. Hledá se kdejaký hrníček, rendlíček — snad se jich najde dost než přijde pomoc a kaše nezaplaví vesnici. Mnoho skutečných lidí není

otázky a odpovedi

Je nacionalismus přežit?

Vážený pane redaktore,

nepovšimne-li si někdo povolanější obsahových podivností přednášky pana Feuchtwangera O nacionalismu v „Prítomnosti“, raďte mi dopřáti místa k několika poznámkám. Pan F. jako vyhnaneč bude arci shánět argumenty pro svoji pochopitelnou duševní formaci, bude i pečovat o zdání vědecké objektivity. Marné úsilí! Jeho skrytě vášnivá spekulace míchá tendenční román se složitostmi života, podstatu s přivlastkem. Ve skutečnosti je nacionalismus kusem přirozenosti, která určuje poměr dítěte k rodičům a rodiny k obci či národu. Je to hnací síla, ze které vypočítavá vůle může nadělat mnoho zla, která však v podstatě — nikoli ve jméně — zůstává přirozeným prvem každé organizace. Netřeba stavěti nacionalismus do protikladu s reálním hospodářským zájmem, dokud mezinárodní řešení světového hospodářství má kromě národnosti a jazyka sta jiných překážek. Holá skutečnost nacionalismu není jen povrchní a hašteřivá zevní okázalost. Je to zbraň sebeobrany. S ní je arci možný skok do tmy, zabrzdění pokroku, pohľavek spravedlnosti — ale tyto stíny nejsou výhradní doménou nacionalismu. Není v něm více bludu a tápání než okolo potratů, hospodářské distribuce, komunismu, revisionismu, technokracie a jiných fetišů, kteří dodávají nadpis lidskému úsilí o blahobyt. Relativita různých pravd bije tu zjevně do očí. A ten signor Rossi, který na poli nacionalismu vztáhnutím ruky k fašistickému pozdravu miní se býti Mussolinim nebo Cesarem, není osamocen se svou narcistickou ilusí a není tak docela k nepotřebě právě s tou ilusí. Na stejné povrchním základě bude jiný Rossi Stalinem, jiný Piem XI., jiný Rembrandtem, jiný svobodným zednářem a opět jiný panem Feuchtwangerem, který by asi bez svých Rossiů ztratil mnoho ze svého významu a průbojnosti. Makavě řečeno, lidské iluse jsou nespočetné a davová převaha lidských slabochů bude se vždy někde zachycovat chapadly svojí vybičované fantase. Ale i to zachycení má svůj nesporný význam v celkovém postupu civilisace.

V tom konstatování není však těžisko problému pana F. Těžisko je v tom, proč asi lidé, kteří prý měli už nacionalismus vyřízen, najednou se ve svém neklidu chytili Hitlera místo Feuchtwangera, Lessinga, Voltaira. Nechme mrtvých stranou; ale ti živí praktičtí rozumáři nejspíše v něčem pochybili. Přecenili asi rozum, znevážili cit, uškľblí se nad ně k t e r ý m i ilusemi, zaujali pósu nadčlověka — slovem, dělali v delikátních končinách života totéž, co dělá pan F. ve zhuštěném článku Prítomnosti. A to byla chyba. Prostý člověk nebude rozumět klasifikaci nacionalismu, rasové teorii, filosofii dějin, ale zůstane přístupný okázalé úctě k místu, kde odpočívá jeho mrtvý otec, a lásce k jazyku, jemuž ho matka naučila. Prostý člověk zachová neúvěru k realistické pravdě, která by ho na dušičky posílala do spořitelny od hrobu milovaného dítěte. Prostý člověk ve chvíli umírání vezme asi raději do ruky škapulíř než vědecký článek a vyslechne s větší chutí citát z bible než citát z Bebela. Analytikové, kteří ve své suché povýšenosti házejí po jiných narcismem, oedipusovstvím, sadismem a irentabilitou rodné půdy, kteří cit a nadšení s oblibou hodnotí podle hmotného ekvivalentu, kteří sestup k d u š i člověka přenechávají jiným — to jsou nejlepší průkopníci Mussoliniho, Hitlera a Stříbrného.

Nechť tedy při svém nezdaru místo polopravd a generálovských výčitek uvažují raději o své vlastní vině.

V Košicích, 8. června 1933.

Dr. M. Očenášek.

Vážený pane,

Váš dopis má pro nás cenu důležitého upozornění. Souhlasíme s Vámi, že ona politická vrstva, která přecení rozum a neocení důležitost citových složek, která nenaide správný

přejedeno, ale babička z pohádky — konsum a koupěschopnost v našem světě — už nemají chuť k jídlu. Mezitím mnoho lidí se vrhlo na výrobu rendlíčků. Výroba rendlíčků vzkvétá, ale kdo ji platí? Platí ji ti lidé, kteří mají hlad a více nebo méně peněz na koupi kaše. Nedostanou kaši jinak, než s rendlíčkem. Rendlíček je často dražší než kaše, ač se na první pohled zdá, že se přidává nádavkem. Většina o něj nestojí, ale zná jen povrch věci, nezná tajemný mechanismus pod povrchem a smíruje se s nutným zlem.

Někdo obhajuje vystupňované nároky dnešní módy-obchodu právě tím, že zaměstnává ohromné množství sil. Že je jedním z rendlíčků, jejichž výroba dává mnohým chleba, třebaže druhým přichází draho. Je to podivná obhajoba, ale kdybychom ji vůbec chtěli považovati za obhajobu, musili bychom uznávati důsledky, které z ní plynou: Móda diktuje neustálé změny ve všech oborech, které spadají pod její pánství. Změny, které nemají jiné příčiny ani jiného důvodu než absolutní moc a obchodní prosperitu módy. Neboť prohlásí-li móda předměty, které vyrobila včera, za staré a nemoderní, může dnes nutiti své zákazníky, aby si opatřili nové a moderní. Tato obchodní činnost módy má nedozírný hospodářský vliv, neboť móda na jedné straně zaměstnává množství sil výrobou svých změn a na druhé straně nutí všechny lidi, aby si tyto změny kupovali. Čím častěji lidé kupují módní změny, tím více jich může móda vyrobiti a ovšem tím více sil může zaměstnati při jejich výrobě. Přirozený důsledek toho všeho je, že lidé, kteří se nejčastěji zúčastní módních změn, opatřují nejvíce práce. Podívejme se trochu po těchto lidech. Uvidíme je na módních přehlídkách, na zkouškách a nákupech v salonech krejčí a švadlen, v kloboučnických a obuvnických obchodech, v atelierach modelů jemného prádla, v atelierach módních doplňků a drobností, u kadeřníků, v salonech krásy atd., atd. Toto zaměstnání zabírá téměř úplně jejich čas a vyžaduje skutečné činnosti. Ale pokud vím, nikdo se této činnosti neobdivuje. Pánové, které jsme před chvílí slyšeli hájiti módu, která opatřuje lidem práci, mluví opovrživě o módních loutkách a floutcích. Dopouštějí se kruté křivdy, Ten, kdo chce módu hájiti tím, že opatřuje lidem práci, musí uznati vážnou zásluhu módních loutek a floutků o hospodářskou rovnováhu světa. Za tuto zásluhu by si pak jistě zasloužili lepších jmen a slušnějšího zařazení v morální hodnotě jednotlivých zaměstnání.

Ostatně obhajovati dnes jakoukoliv činnost faktem, že opatřuje práci, je stejně lákavé jako absurdní. Představte si, prosím, příklad: Paní, která má v době nezaměstnanosti několik služebných, ale špinavý byt a kupu hladových dětí oblečených v hadříky. Paní rozkáže svému služebnictvu, aby navlékalo modré korálky na šňůrky a zavěšovalo je na stěny pokojů. Sotvaže jsou pokoje ověšeny, paní rozkáže strhnouti modré korálky a nahraditi je světle zelenými. Služebnictvo je zaměstnáno, ale kolem je plno špíny a děti pláčí zimou a hladem. Někteří lidé vytýkají paní, že ukládá služkám dokonale zbytečnou práci, zatím co kolem je množství nutné a nevykonané práce, ale jiní ji hájili tím, že poskytuje chleba několika lidem.

Dosaďme dnešní módu za onu paní, módní, stále se měnící tvary předmětů a obleků za korálky střídajících se barev na stěnách pokojů, hlad a bídu na světě kolem za hladové děti v panině bytě — a vidíte, jakou cenu má hájiti dnešní módu jako zdroj práce. Náš příklad je slabší skutečného stavu věcí. Věšení korálků, které nesmyslně zaměstnává paniny služky, neplatí nikdo z lidí za dveřmi bytu. Ale na neustálé a stejné nesmyslné změny módy přispíváme všichni. Chleba, který dává móda svým dělníkům, vyssaje z lidí za dveřmi dílen, z lidí bohatých, chudých i nejchudších. (Pokračování.)

pomer k průměru, je odsouzena ke zkáze, i kdyby sebe více vynikala po stránce jemnosti rozumové. Máte úplnou pravdu, že nacionalismus sám je dosud faktem, který nelze bez-
trestně přehlížeti. Trestem za to bývá úplná politická pro-
hra. Sami jsme zde několikrát polemisovali proti těm
naším filosofům, kteří s nacionalismem už nechtěli počítat.
Žádali jsme je, aby měli na zřeteli dnešní poměry, nikoliv
takové, které snad nastanou za několik set let. Všechny
tyto námitky jsme vyjádřili v polemice proti Rádloviu spisu
„Válka Čechů s Němci“. Je starým našim přesvědčením,
že levice dopouští se kruté chyby, mluví-li pohrdavě o na-
cionalismu; vzdaluje se tím základny přirozených faktů.
Musí rozlišovat mezi nacionalismem a šovinismem. Proti
šovinismu pak musí bojovat, nechce-li se dopustit zrady na
svých ideálech. Šovinismus je neštěstím dnešní Evropy,
ale nepomůžeme k nápravě, budeme-li do jednoho pytle
s ním házet také přirozený nacionalismus, který ještě také
v nás všech existuje.

Zeptáte se tedy nyní zajisté, proč, ačkoliv takto smýšlí-
me, otiskli jsme přednášku Feuchtwangerovu, na niž si stě-
žujete. Máme dva důvody: slovo n a c i o n a l i s m u s má
pro Feuchtwangera jiný zvuk než pro nás, a on pod na-
cionalismem vyrozumívá něco jiného než my. Je to násle-
dek němec. Pměrů. Přesvědčil byste se o tom, kdybyste
si chtěl v Německu koupit hakenkreuzlerské časopisy. Ne-
dostanete je jinak, než, požádáte-li o „nationale Zeitun-
gen“. V Německu slovo n a c i o n a l i s m u s bylo vyvlast-
něno krajní pravici, a proto Feuchtwanger, dítě poměrů
své země, mluví zhruba o nacionalismu tam, kde by přesně
měl mluvit o šovinismu.

Druhý důvod: ačkoliv nacionalismus, i onen přirozený
i onen nepřirozený, je dnes na postupu, je patrné ještě
více než dříve, že není v něm světového pořádacího princ-
cipu. Rozkouskovává svět. Jeho následkem jsou škodlivé
celní hradby a ještě škodlivější hradby bajonetů. I v ta-
kové chvíli pokládáme za svou povinnost státi za svým
presvědčením a upozorňovati, že svět se dá vyléčit jedině
rozvojem složek internacionálních, v nichž jedině je obsa-
žena organizační síla. Nechceme vyhubit nacionalismus,
poněvadž nejsme tak pošetilí, abychom chtěli vyhubit city
lidské. Ale nechceme vyhubit ani rozum. A ten neradí
k tomu, aby každý národ divoce zalézal do své vlastní
jámy, nýbrž k tomu, aby národové, přes to, že nemohou
se zbýti přirozeného nacionalismu, podali si ruce k řešení
úkolů, jež v izolaci zdolatí nemohou.

—fp—

dopisy

Mezi Slovákmi a Čechy

Vážený pán redaktor!

Nie som ani autonomistom, ani federalistom, ani separatistom. Príslušnosť k týmto —ismom vylučuje jednak môj ži-
dovský pôvod a jednak môj socialistický svetový názor. Toto
doznanie musím predoslať mojim riadkom, abych vylúčil pred-
poklad, že sú písané žlučou politického odporcu.

Som tiež odchovancom pražskej univerzity a vyrástol som
v tom istom prostredí ako p. J. Šujan, ale s názormi, aké on
prejavil v svojom článku „Hlasisté a mladé Slovensko“ som sa
dosiaľ nestretnul ani v českých kruhoch a tým menej v slo-
venských. Hodne sa už nadebatovalo a napísalo o pomere Če-
chov a Slovákov, o ich vzájomnosti, jednote, bratstve a pod.,
ale dosiaľ nikto sa neodvážil popreť existenciu slovenského ná-
roda a reči, a nikto dosiaľ nezaprel právo na ďalší život tejto
národnosti. Musel prísť slovenskými školami odchovaný Slová-
k p. Šujan, aby to učinil. A to všetko v mene nepochopeného
pojmu dokonalej jednoty.

Predovšetkým je nesprávny názor p. Šujana, ako by vrchol-
ným účelom a jediným smyslom každého nacionalizmu bol sa-
mostatný štát. Národnym menšinám na príklad nikto nebude

vytýkať, že ich nacionalizmus je nereálny a neživotný len
preto, že nemôžu žiť v národnom štáte.

Je iste dokumentárne, pane redaktore, to, že Slová-
k pan Šujan polemizuje s Vami, s Čechom, o tom, či Slováci sú ná-
rodom. Vy, pane redaktore, ste na stránkach „Prítomnosti“
poukázal na to, že so Slováckmi ako národom nutno počítat už
aj preto, že oni majú vôľu svoj národný charakter uchovať
a rozvinúť. Táto vôľa nepotrebuje žiadneho zdôvodnenia, lebo
láska k rodnej pôde, k materinskej reči, k prostrediu, v kto-
rom človek vyrástol, je niečo bytostného, elementárneho. Zdô-
vodniť musí svoje stanovisko p. Šujan. Prečo vlastne sa majú
Slováci zrieknuť všetkého toho, čo ich činí národom? Je zánik
slovenskej národnosti odôvodnený príčinami hospodárskymi,
kultúrnymi a pod.? S takovýto hľadisk nám p. Šujan svoje
stanovisko nezodôvodňuje. On má len dva argumenty: tradíciu
a dokonalejšiu jednotu Čechov a Slovákov. Tradícia nie je žiadnym
argumentom. Revokovaním minulosti sa nedá prekonať prí-
tomnosť.

Bol by smiešnym každý, kto by chcel na pr. v mene tradície
Malorusov premeniť na Veľkorusov. Slovenčina dnes nie je už
len ľudovým nárečím, ale rečou celého národa. Vyrástla už
celá generácia odchovaná slovenčinou ako jazykom literárnym
a vedeckým. Nemám toľko fantázie, abych si vedel predstaviť,
že sa raz usnese slovenská inteligencia na tom, že slovenčinu
ako svoj kultúrny jazyk odloží a prijme češtinu. A prečo by
to vlastne mala robiť? Slovenčina je nesporné reč krásna a
dokázala, že má dostatok výrazových a vyjadrovacích mož-
ností, aby boia nie len nárečím, ale jazykom kultúrnym.

A dokonalej jednote Čechov a Slovákov existencia dvoch
rečí a dvoch národov nie je ani v najmenšej miere na pre-
kážku. Slováckovi čeština a Čechovi slovenčina nerobí žiadne
ťažkosti. Sme tisíce, ktorých odchovaly české vysoké školy,
a nikdy sme nemali jazykové ťažkosti a stejne ich nemajú
české deti na našich školách. Četba českej literatúry je nám
tak samozrejmom ako četba slovenskej. Českí advokáti nám
dávajú česky poverenia, my ich vybavujeme slovensky, naše
objednávky činíme slovensky a dostávame promptné vybave-
nie. Z uvedeného je jasné, že nie sú badateľné ani v hospo-
dárskom, ani v kultúrnom živote žiadne poruchy z toho, že
jestvujú vedľa seba dve reči.

Načo tedy bojovať proti neškodným skutočnostiam a načo
vyvolávať boj tam, kde by mohla byť dokonalejšia jednota?

Že táto dokonalejšia jednota dosiaľ stvorená nebola, to má iné
príčiny než tento rečový „dualizmus“. Česi sa do značnej miery
ešte aj teraz pokladajú za „Herrenvolk“. V dôsledku toho sa
začal na Slovensku vytvárať už jakýsi pomer nad- a podriade-
nosti medzi Čechmi a Slováckmi. Posledný český pisár sa po-
kladal už za pána a reklamoval pre seba uznanie za zásluhy
o Slovensko. Slovenčina pripadá Čechom ako roztomilé detské
bľabolanie a vôbec ich ako kultúrny jazyk nezaujímá. Na Slo-
vensko hľadia do značnej miery ako na kus orientu. Všetko,
čo je slovenské, či už lekári, advokáti, lebo umenie, veda atď.,
sa im zdá niečím menejcenným a podradným. Bol by ovšem
slepý ten, kto nevidí po tejto stránke ohromný pokrok od po-
prevaratových dob.

Veľmi škodilo vzájomnému súžitiu aj to, že Čechov repre-
zentovali na Slovensku často ľudia, ktorí boli z Čiech ako ne-
spôsobilí k nám deportovaní. Raz som na Karlovom moste za-
slechnul z rozhovoru dvoch pánov toto: „Já se také divím, že
toho chlapa zde ještě trpí. Měli by ho strčit někam na Sloven-
sko.“ Takýto na Slovensko strčený chlap škodil vzájomnému
súžitiu viac, než mu 10 iných poctivých českých ľudí pomohlo.

Myslím, že hlasisti splnili svoju prácu činnosťou predpre-
vratovou. Demokratické zriadenie znemožňuje jakýkoľvek diktát.
Výtky, ktoré p. Šujan adresuje hlasistom (lepšie rečené sta-
rému Slovensku), sú až na pozemkovú reformu malichernosti,
ktoré získávajú na význame len tým, že sa rozpiplávajú. Po-

kial' viem, „Faust“ bol do češtiny preložený trikrát. Jaký hriech je v tom, keď sa preloží aj štvrtýkrát, ale do slovenčiny? Pokiaľ sa týka štud. koľají, myslím, že sú škodlivými koľajami, zariadené na chov politických akademikov, ale v tom nevidím žiadne zlo (nanajvýš zbytočnosť), keď sa vytvorí koľaj pre študentov určitej zeme, určitých spoločných osudov.

Ostatne sa domnievam, že neexistuje protiklad hlasisti -- mladé Slovensko, a to preto, že hlasismus ako nositeľ ideového smeru už zanikol. Dnes je celé Slovensko jednotné v tom, že existuje český národ a slovenský národ, česká reč a slovenská reč. Rozdiel sú len v názoru na to, ako upraviť čo najlepšie vzájomné súžitie týchto dvoch vetví, aby tým aj štát bol posilnený. Jednotlivci na tejto skutočnosti ničoho nezmenia, ale nanajvýš seba vylúčia zo spoločenstva slovenského národa.

Znamenám Vám v úcte oddaný *Dr. R. W.*
Banská Bystrica, 25. júna 1933.

Causa Mánes

Vážený pane redaktore,

dovoľte mi niekoľko slov k té debatě o M á n e s u. Nepletl bych se do toho, kdyby se mi nezdálo, že v obou příspěvcích: Karla i Josefa Čapka, unikla pozornosti právě ta nejhlavnější věc. Z obou článků si totiž čtenář nakonec odnesl dojem, že jde vlastně jenom o degeneraci spolku, který hřeší na svou minulost. Oba autoři vlastně od této společnosti, kterou pokládají více méně za obchodní podnik, dodávající oficiální zboží právě tak jako zboží, na němž byla značka Paříže nebo Cahiers d'art čerstvě zastřena vlastním podpisem, žádali přiznání barvy. M á n e s má říci, je-li ryba nebo rak; má mít, jak se říká, linii. Ale vzdálenost od Švabinského k Hoffmeisterovi, rozpor oficiality a revolučnosti, to je jen vnější znak něčeho jiného, což už dnes není jen věcí M á n e s a, ale věcí našeho výtvarného života vůbec. A na to už, myslím, nestačí žádat na Mánesu, aby se rozhodl pořádat buď výstavy Nejedlého, zahajované chorálem, nebo výstavy Poesie, zahajované kouzelníkem a básníkem Nezvalem, který prohlásil výlupek pražského snobismu za revoluční publikum, což byl jistě nejlepší kouzelnický výkon vernisáže.

Zde už nelze říci, že spolek upadá proti minulosti, která ostatně nebyla vždycky tak skvělá a trpěla právě tou nemocí, která dnes ohrožuje náš výtvarný život. Připomeňme si jen, že byl za éry Suchardovy prohlášen Myslbek za překonaného a organizační nápor zatláčoval právě tohoto sochaře, který dal naší skulptuře pevnou bázi, nemám-li říci tradici. Otevřeme třeba VII. ročník *Volných směrů*, kde je reprodukován Slavíčekův „Hostišov“ a „Mrak“ a počítejme, kolik je z těch ostatních reprodukovanych věcí schopno žít ještě dnes. Srovnáme-li některý z tehdejších s posledními ročníky *Volných směrů* (ne ovšem s posledním, který přenáší systém nakladatelského časopisu do výtvarné oblasti a dává psát básníkům oslavné články a básně na nabízené umění), musíme spravedlivě doznat, že zde není rozdíl tak veliký. Mnoho věcí odpadlo z té doby, kdy vedle té „vyšší snahy“ vypadal Slavíček příliš obyčejně, ale i ta stylisace byla jistě upřímně míněna, jako upřímně míní Filla svůj kubismus. Jistě je rozdíl mezi dnešním a minulým M á n e s e m, ale nechťejme připisovat minulosti, která nebyla bez poskvrny, víc než to, co jí patří. A právě v té minulosti začala nemoc, na kterou dnes M á n e s hyne, když jí infikoval celý výtvarný život.

M á n e s první spojil organizaci s uměním a učinil tak jistě s úmyslem umění jen a jen prospět. Organizací takového druhu nebyla dříve existující Umělecká Beseda a lze říci, že vznik organizace zabránil, aby se z dřívějších rudolfinských výstav vyvinul Salon, dále snad Salon neodvislých a vůbec ta svobodná forma výtvarného života, jakou má na příklad Francie. U nás se založil výtvarný život na spolku, na organizaci. Jistě se to nestalo bez vlivu podmínek, které byly jiné v této zemi

bez výtvarné tradice a jistě si i tato spolková forma získala velké zásluhy o výtvarnou kulturu. (Bez této svépomocné akce nebyli bychom se na př. tak brzy dočkali některých velkých výstav francouzského umění.) Tento systém však nezůstal u svépomoci a neomezil se jen na organizování výstav, začal záhy aspirovat na organizování mínění, a právě v tomto bodě se později ukáže čertovo kopytko. Malou předválečnou ukázkou tohoto organizování bylo „překonání“ Myslbeka Suchardou, ne-li dokonce Šalounem. Ale předválečná doba nemohla napáchat tolik hříchů, protože nebylo tolik příležitosti. Tuto příležitost přinesl právě převrat. Lidé vycvičení v organizování té oblasti, kde se organizovat nemá a kde má stát mínění proti mínění a muž proti muži, nezanedbali svůj úkol. Kolikrát se v zájmu organizace přimhouřilo oko nad uměním, ale jediná ruka by měla příliš mnoho prstů, kdybychom počítali ty případy, kdy se zapomnělo pro umění na organizaci. Ze ztotožnění umění a organizace vyrostla také ta česká představa revolucionáře, který chce být zároveň oficiálním. A ze spojení umění a organizace sotva vzejde svoboda. Nestrká se jen psí hlava na každého, kdo je v jiné organizaci, ale tlak organizace omezuje svobodu i ve svých vlastních hranicích. Stačí se podívat na výstavách (hlavně v M á n e s u) na mladé, kteří se „vyrovnávají“ s vládnoucím a organizovaným uměleckým názorem, či dogmatismem. A není veselé dívat se, jak tím nátlakem hyne talent, který hodně sliboval.

Ovšem, lidé jsou učenliví a význam organizace byl pochopen i jinde, třebaš všude nemá tak obratnou diplomaci, tak dobrou tiskovou službu nebo básníky, ochotné sloužit k propagaci. Nakonec se té myšlenky chopili i lidé, kteří by se jindy vůbec neodvážili vystoupit. To je případ spolku „Myslbek“, který je vředem nemoci infikované výtvarného života Mánesem, přejímané konečně i Uměleckou Besedou a jinými spolky, jež rostou jako houby po dešti. Takový „Myslbek“ je už vůbec založen na myšlence, že organizace dělá umění. Zorganizuj si koho chceš, najde se ministr, který má i kulturní ambice a je zvyklý z politiky mluvit na prázdno, což se zde dobře hodí. V organizaci je síla a stačí už přidat jen velká slova, která se sama nemohou bránit proti zneužívání, povýšit kýč na národní umění a můžeš vstoupit do výtvarného života. U spolku „Myslbek“ končí převaha organizace nad uměním.

Ještě malý příklad o tom, jak se dovede mínění organizovat a jak se tím věc přivede ve psí. Nebudu ukazovat, jak se organizuje mínění o organizátorech a jejich umění, jak je někdo umělcem jen proto, že má organizační talent. V té věci bychom se nemusili dohodnout, proto vezmu jiný příklad z téže oblasti, dnes už zažehnaný příklad, státní galerie na Kampě, který tehdy právě ukázal sílu organizace. Jako lavina se rozšířil názor, že proti umístění galerie na Kampě jsou jen reakcionáři a tím už byly ovšem vyřizeny i věcné námítky. Dnes čtete s překvapením, jak na př. ministerstvo školství, z jehož středu se Kampa hájila, líčí se zřejmým potěšením, že stavba galerie na Letné bude mnohem lacinější. Kdyby se bylo hledělo na věcné důvody dříve, kdyby nebylo lidem zatemnilo zrak to organizované mínění, mohlo se dávno staveniště na Kampě opustit, nemusila se propást prozařím nenávratná léta konjunktury a dnes už mohla galerie stát.

I v případě M á n e s a je tedy vada v převaze organizace nad uměním a zbylo-li mu organizovat dnes vlastně jen snobismus, v čemž je už napodobován i jinde, je jeho dnešní situace proti minulosti o to horší. Na tuto nemoc, zvláště, spojil-li se s dogmatismem, který z taktických důvodů spíš ustoupí oficiálnímu kýčari než umělci jiného usměrnění, na tu nemoc nebude platit lék spolkové přímočarosti. Znova musíme dojít k přesvědčení, že umění nedělá organizace, ale umělec, že nemaluje spolek, ale malíř. Jak se v té převaze organizace nad uměním, nad zájmem o věc a hodnotu chová kritika, to už je jiná a sotva veselejší kapitola.

Fr. Kovárna.

V Praze dne 22. VI. 1933.